

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ο ΓΑΙΑΝΘΡΑΞ

Τὸ σπουδαιότατον ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, τὸ ἰσχυρότερον κίνητρον τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ γαιάνθραξ ἀπὸ πολλοῦ ἤρξατο ἐμπνέον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα σοβαρωτάτας ἀνησυχίας. Καὶ ἄλλοι μὲν, οἱ καὶ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασίας ἀπαισιόδοξοι, ἀνησυχοῦν περὶ αὐτοῦ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος, ἄλλοι δέ, ἦττον εὐεπίφοροι εἰς τὰς μαύρας ἰδέας καὶ τοὺς ἀπαισιόδοξους ὑπολογισμούς, μόνον περὶ τοῦ ἀπωτέρου.

Ἔως πότε τὰ σπλάγχχνα τῆς γῆς θὰ παρέχουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸ μάννα τοῦτο τῆς ἐργασίας; Καὶ πότε θὰ σημάνη ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνθρώπος, ἐστερημένος πλέον τοῦ πολυτίμου τούτου ἀρωγοῦ τῆς φιλοπονίας του, θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ πρωτογενῆ μέσα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συγκοινωνίας βαρβάρων ἐποχῶν;

Καὶ εἶναι ὄντως εὐλογος ἡ ἀνησυχία αὕτη. Διότι, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν κουράσῃ τις τὸν νοῦν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναμετρήσῃ ἀσφαλῶς τὴν ἀνατροπὴν, τὴν ὁποίαν θέλει ἐπιφέρει εἰς τοὺς ὅρους τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς τὰς συνθήκας τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν λαῶν τῆς ὑψηλοῦ ἢ ἐξαφάνισις τοῦ γαιάνθρακος. Σχεδὸν πᾶν βιομηχανικὸν ἀντικείμενον δημιουργεῖται δι' αὐτοῦ· δι' αὐτοῦ πᾶσα κίνησις, πᾶσα μεταξὺ τῶν λαῶν ἐπικοινωνία. Οὐδὲ λύει ὁ ἠλεκτρισμὸς τὸ πρόβλημα τί θὰ γείνη μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν αὐτοῦ, ἀφοῦ πρὸς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν ἠλεκτρισμοῦ ὅρος ἀπαραίτητος εἶναι τὸ νὰ ἔχωμεν γαιάνθρακα, ὅπου δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο ἡ πτώσις τῶν ὑδάτων.

Διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ γαιάνθρακος, ἡ ἀνθρωπότης θὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ πᾶν ἐκίνει καὶ ἐδημιούργει ὁ ἀνθρώπινος βραχίον, καθ' ἣν, καὶ τὰ ἐλάχιστα καὶ τὰ μᾶλλον εὖωνα καὶ ἄσημα βιομηχανικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα σήμερον καὶ ὁ πτωχότερος ἀνθρώπος ἀποκτᾷ ἀντὶ πενταλέπτου, θὰ ἀποδοῦν κτῆμα καὶ ἀπόλαυσιν ὀλίγων προνομιοῦχων.

Διότι μόνος ὁ γαιάνθραξ καὶ ὁ συναρωγὸς αὐτοῦ καὶ συνεργάτης σίδηρος κατέστησαν σήμερον τὴν εὐμαρῆαν δημώδη, καὶ τὰ δῶρα τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας προσιτὰ εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ δὲ ὅτι ὁ γαιάνθραξ καὶ ὁ σίδηρος εἶναι τὰ πολυτίμα ἀληθῶς μέταλλα καὶ ὅτι τὰ λεγόμενα πολυτίμα ψευδῶς φέρουν τὴν ὀνομα-

σίαν ταύτην, ἄς φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅλα τὰ ἀνθρακωρυχεῖα καὶ τὰ σιδηρωρυχεῖα μεταβληόμενα εἰς μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἡ μεταβολὴ αὕτη θὰ εἶναι ἡ οἰκονομικὴ χρεωκτοπία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ χρεωκοπία τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλ' εἶναι τόσον προσεχὴς ἡ ἐξαφάνισις τοῦ γαιάνθρακος;

Διὰ νὰ δοθῇ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπάντησις προσεγγίζουσα εἰς τὴν ἀλήθειαν, πρέπει νὰ ἀποχωρίσωμεν τὴν παραγωγὴν τῶν γαιάνθρακων ἐν Ἑυρώπῃ ἀπὸ τὴν καθόλου ἐν τῷ κόσμῳ παραγωγὴν. Ὅταν δὲ ὁμιλῶμεν περὶ παραγωγῆς γαιάνθρακων ἐν Ἑυρώπῃ, πρέπει νὰ ἔχωμεν κυρίως ὑπ' ὄψιν τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, διότι ἐν συγκρίσει πρὸς ταύτην ἡ παραγωγὴ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἶναι ἐπουσιώδης ὅλως καὶ ἐπικουρικῆ.

Τοῦτο καταφαίνεται σαφιλῶς ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος κατανομῆς τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς γαιάνθρακων κατὰ τὸ ἔτος 1897, ἀνελεύσεως εἰς 574 ἑκατομμύρια τόννων, ἐξ ὧν 181 ἑκατομμύρια ἀνήκουν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ 393 ἑκατομμύρια εἰς τὴν Ἑυρώπην κατανεμόμενα ὡς ἐξῆς.

Μεγάλη Βρεττανία	205,182,000
Γερμανία	91,000,000
Γαλλία	30,000,000
Βέλγιον	22,500,000
Αὐστρουγγαρία	11,500,000
Ρωσία	11,000,000
Ἰσπανία	1,940,000
Ἄλλαι χῶραι συλλήβδην	19,000,000

Τὴν ἰσχυροτέραν κραυγὴν τοῦ κινδύνου τῆς ἐξαντλήσεως τῶν γαιάνθρακων ἐρρηξεν ἀπὸ τοῦ 1866 ἐξοχος ἐν Ἀγγλίᾳ οἰκονομολόγος, ὁ Ζέβονς διὰ τοῦ πονήματος αὐτοῦ «περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ γαιάνθρακος» («The Coal Question»), τὸ ὁποῖον συνεκλόνησε τὸν κόσμον.

Ἄλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Ζέβονς, χωρὶς νὰ εἶναι οὐδαμῶς λανθασμένοι κατὰ τὴν βάσιν, ἀπειδείχθησαν τοιοῦτοι μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἠρισθέντα χρόνον τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐπομένως ἐν Ἑυρώπῃ ἐξαντλήσεως τοῦ γαιάνθρακος. Τὸ σφάλμα δὲ κυρίως συνίσταται εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς προϊούσης αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως.

Ἐἶχεν οὗτος ὑπολογισμὸς, ὅτι κατὰ τὸ 1881 ἡ καταναλωσις τοῦ ἀγγλικῆ γαιάνθρακος ἤθελεν ἀνέλθῃ εἰς 166 ἑκατομμύρια τόννων, ἐνῶ ἀνῆλθεν εἰς μόνον 154 ἑκατομμύρια. Διὰ τὸ ἔτος 1891 εἶχεν ὑπολογισμὸν τὴν αὐξήσιν τῆς κατα-

ναλώσεως μέχρι 234 εκατομμυρίων. Έν τούτοις αυτή δεν ανήλθεν ειμή μόνον εις 185 εκατομμύρια. Τέλος διά τὸ τρέχον ἔτος εἶχε προϋπολογίση κατανάλωσιν 331 εκατομμυρίων τόννων, αὕτη δὲ δὲν φαίνεται ὅτι θὰ ὑπερβῆ κατὰ πολὺ τὴν τοῦ 1898, ἀνεληθούσαν μόνον εἰς 202 εκατομμύρια. Ὑποκείται λοιπὸν σφαλμα ὑπολογισμῶν τῆς προϊούσης ἀξίσεως τῆς καταναλώσεως 35% περίπου, τὸ ὁποῖον κατὰ πολὺ ἀπομακρύνει τὴν μοιραίαν στιγμὴν τῆς ἐξαντλήσεως.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἀνὴρ ἀρμολογῶντος, ὁ κ. Λοζέ, ἐδημοσίευσεν σπουδαιότατην συγγραφήν «Οἱ βρεττανικοὶ γαιάνθρακες καὶ ἡ ἐξαντλήσις αὐτῶν», ἡ ὁποία ἐνεποίησεν ἰσχυροτάτην αἰσθησιν, διότι στηρίζεται οὐχὶ εἰς ὑποθέσεις, ἀλλ' εἰς τὴν προϊούσαν ἀξίσην τῆς καταναλώσεως κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἀναλογίας καὶ τὸν ἐπὶ τῆ βάσει τῶν σπουδαιότερων βρεττανικῶν πηγῶν ὑπολογισμὸν τοῦ ὑπολειπομένου γαιάνθρακος μέχρι βαθύς δισχιλίων ποδῶν, ἀνερχομένου εἰς 15 δισεκατομμύρια τόννων.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τούτους μεταξὺ τοῦ ἔτους 1950—1960 θὰ σημάνη ἡ ὄρα, καθ' ἣν ὁ ἐν Εὐρώπῃ ἐκμεταλλεῖσθαι γαιάνθραξ θὰ σπανίση κατὰ τρόπον ἰσοδυναμοῦντα πρὸς ἐξάντλησιν, διότι ἡ εἰς μεγαλήτερα βαθμὴ ἀνάζητις τοῦ γαιάνθρακος θὰ ἀποβῆ πολὺ δαπανηρά.

Ἐν τούτοις κατὰ τὸν Παῦλον Λερόν Μπωλιέ, ἀναλύοντα τὴν σπουδαιότατην ταύτην μελέτην εἰς δύο ἄρθρα αὐτοῦ δημοσιευθέντα κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα ἐν τῷ «Γάλλῳ Οἰκονομολόγῳ», ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἰκανὴ δόσις ἀπαισιοδοξίας, διότι, καίτοι δαπανηρότερα, θὰ εἶναι δυνατὴ πάντοτε ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ γαιάνθρακος καὶ εἰς βαθὺς πολὺ ἀνώτερον τῶν δισχιλίων ποδῶν (610 μέτρων), ἀφοῦ ἐν Γαλλίᾳ κατέρχονται ἤδη πρὸς ἐκμετάλλευσιν αὐτοῦ μέχρι βαθύς 800 μέτρων.

Ὅπως δὴποτε αἱ διαφωναί αὗται δὲν δύναται εἶμὴ κατὰ δεκάδας τινὰς ἐτῶν νὰ καθιστῶσιν ἀμφίβολον τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς μοιραίας στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Εὐρώπη θὰ στερηθῆ τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον μέσον τῆς ὑπάρξεώς της καὶ καθ' ἣν ἡ εὐρωπαϊκὴ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον, θὰ δεχθῶν τὸ θανάσιμον τοῦτο πλήγμα.

Ἄλλ' ἐκ τούτου ἐπιτεταί, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς πολίτης τοῦ κόσμου θὰ στερηθῆ ταχέως τὸν γαιάνθρακα; Πολλοὺ γε καὶ δεῖ.

Ἡ ἀνθρωπότης δύναται νὰ εἶναι ἡσυχος, ὅτι καὶ ἂν ἐτι ὑποτεθῆ διπλασιαζομένη ἐν διαστήματι χιλιετηρίδος ἡ σημερινὴ κατανάλωσις τοῦ γαιάνθρακος, οὗτος θὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας της τοῦλάχιστον ἐπὶ τρισχίλια ἀκόμη ἔτη.

Οὕτω κατὰ ὑπολογισμοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐννοεῖται τὸ ὑποθετικὸν μέρος ἀπαντᾶ εἰς μεγά-

λην δόσιν, αἱ καθ' ὅλην τὴν σφαιρὰν ἀνθρακῶν-χοι ἐκτάσεις ἀνερχονται, κατὰ τὸν κάτωθι πίνακα τοῦ κ. Λοζέ, εἰς 1,566,080 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα κατανεμόμενα κατὰ τὸν κάτωθι πίνακα:

Κίνα	600,000
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	517,980
Καναδάς	168,340
Βρεττανικαὶ Ἰνδίαι	91,940
Νέα Οὐαλλία	62,160
Ρωσία (ἐκτὸς τῆς Σιβηρίας, τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τοῦ Καυκάσου)	51,800
Μεγάλῃ Βρετανία	30,820
Ἰσπανία	14,244
Ἰταλία	12,950
Αὐστρουγγαρία	4,636
Γερμανία	4,584
Βέλγιον	1,320

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται ὅτι αἱ ἀνθρακῶχοι ἐκτάσεις τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων σχεδὸν ἀποκλειστικῶς στηρίζεται σήμερον ἡ εὐρωπαϊκὴ βιομηχανία, δὲν ἀποτελοῦν εἰμὴ μόνον τὸ πεντηκοστὸν τοῦ συνόλου τῶν ἀνθρακῶχων ἐκτάσεων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος.

Καὶ ὅμως εἰς τὸν πίνακα τούτον δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἀνθρακῶχα στρώματα τῶν Βραχωδῶν Ὀρέων, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις καὶ τῷ Καναδᾷ, οὔτε ἡ Σιβηρία, οὔτε ἡ κεντρικὴ Ἀσία, οὔτε ὁ Καύκασος, οὔτε ἡ κεντρικὴ καὶ νοτιὰ Ἀμερικὴ, οὔτε ἡ Ἀφρική, ἐν ἣ ἤδη τὸ Τρανσβαλ καὶ τὸ Νατάλ μόνον παράγουν ὑπὲρ τὰ δύο εκατομμύρια τόννων.

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ εἶναι διδακτικὸς ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Ἐνῶ κατ' αὐτόν, μεθ' ὅλην τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτάσεων, ἂς δὲν συμπεριέλαβεν ὁ κ. Λοζέ, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀσφαλῶν δεδομένων, ὅπως μὴ καταστήσῃ ὑποθετικώτερον τὸν πίνακα αὐτοῦ, τὸ σύνολον τῶν ἀνθρακῶχων ἐκτάσεων ἀνέρχεται εἰς 1,566,080 χιλιόμετρα, εἰς ἔκτασιν δηλαδὴ τριπλασίαν περίπου τῆς Γαλλίας, σήμερον ἡ παγκόσμιος ἐκμετάλλευσις μάλιστα ἀπασχολεῖ 100,000 χιλιόμετρα.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ πίναξ οὗτος, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσον καθησυχαστικὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀποτελεῖ συγχρόνως τὸ σήμαντρον προσεχοῦς βιομηχανικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ θανάτου τῆς Εὐρώπης, ἰδίως τῆς δυτικῆς καὶ τῆς μέσης, ὅπου σήμερον τὰ σκῆπτρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς δραστηριότητος.

Τούτο καθίσταται ἀμέσως καταληπτόν, εὐθύς ὡς παρατηρήσῃ τις ὅτι μόνον 56,356 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα ἀνθρακῶχων ἐκτάσεων ἀνήκουσιν εἰς τὴν δυτικὴν καὶ τὴν μέσην Εὐρώπην, ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ πίνακος εἰς 1,566,080

Τὰ σκῆπτρα δὲ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἀνήκουν εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν Κίνα, δηλαδὴ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὴν ἐκμεταλλεῖσθαι, ἀφοῦ ἡ ἀνθρακῶχος ἔκτασις αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 600,000

τετραγωνικῶν χιλιόμετρων, καὶ ἀμέσως κατόπιν εἰς τὰς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις, τῶν ὁποίων ἡ ἀνθρακῶχος ἔκτασις ἐξικνεῖται εἰς 517,980 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.

Θὰ ἤρκει δὲ καὶ μόνος ὁ μαγικὸς οὗτος ἀριθμὸς τῶν 600,000 ἀνθρακῶχων χιλιόμετρων τῆς Κίνας, ὅπως ἐξηγήσῃ τὸν δεινὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν τῆς ἀχανοῦς καὶ ἀνεκμεταλλεῦτου αὐτοκρατορίας τοῦ Οὐρανίου Κράτους.

Διότι μόνον ἐκεῖ ἀπέμεινε τὸ βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν μέλλον τῆς γηραιᾶς Εὐρώπης, ἀφοῦ ἡ βιομηχανία της καὶ τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς μέλλον προσρίζονται διὰ τὴν προσεχῆ ἀπ' αὐτῆς ἐξαφάνισιν τοῦ γαιάνθρακος εἰς τὸν θάνατον τῆς φύσεως, ὅπως οἱ κόσμοι ἐκείνοι τοὺς ὁποίους ἀπέλιπε τῶν ἡλίων, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐξωογόνουν, ἡ θαλπωρή.

Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀπελιπώμεθα ἀπολύτως περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν τέκνων καὶ τῶν ἐγγόνων ἡμῶν.

Ἀληθῶς διὰ νὰ μᾶς ἔλθῃ ἐν φορτίον γαιάνθρακων ἐκ τινος τῶν λιμένων τῆς Σινικῆς, πρέπει νὰ διανύσῃ ἐντὸς τοῦ κήτους ἀτμοπλοίου 20,000 μίλια τοῦλάχιστον· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἀτμοπλοῖον, τὸ ὁποῖον θὰ μεταφέρῃ τὸ πολυτιμον φορτίον, ἔχει ἀνάγκη νὰ τρώγῃ ἐξ αὐτοῦ καθ' ὅλον τοῦτον τὸν τεράστιον διάπλουν, μάλιστα τὸ ἡμισυ τοῦ φορτίου, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει ἢ εἰς τόννους χωρητικότητος τοῦ πλοίου, θὰ φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς δν ὄρον. Ἀληθῶς ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους ἡ τιμὴ τῶν γαιάνθρακων θὰ ἀποβῆ τριπλασία ἐν Εὐρώπῃ ἢ εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς τοῦ μέλλοντος· ἀληθῶς ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους ὁ ἐμπορικὸς καὶ ὁ βιομηχανικὸς θάνατος τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀφευκτος, οὕτω δὲ φαίνεται ὅτι μετὰ τῆς βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς δραστηριότητος ὁ πολιτισμὸς θὰ παλινωστήσῃ εἰς τὰς μυστηριώδεις χώρας, αἱ ὁποῖαι δισχίλια καὶ πλέον πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἔτη ἀπετέλεσαν τὴν πρῶτην αὐτοῦ κοιτίδα, καὶ θὰ ἀναπτυχθῆ ἐπίσης ἰσχυρότερον ἢ σήμερον εἰς τὸν Νέον Κόσμον.

Ἀλλὰ τίς γνωρίζει τί ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον; Τίς ἤξευρε ἂν, ὅπως διὰ τῶν νέων συστημάτων τῶν μηχανῶν τῆς τριπλῆς ἐκτονώσεως ὁ στόμαχος τῶν ἀτμοπλοίων ἀρκεῖται εἰς τροφήν ὀλιγωτέραν τοῦ ἡμίσους ἢ πρότερον, δὲν θὰ ὑπάρξουν ἐφευρέσεις περιορίζουσαι ἐτι μάλλον τὴν κατανάλωσιν καὶ καθιστῶσαι ἀσυγκρίτως εὐωτότερα τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς; Τίς ἤξευρε ἂν αὐτὰ τὰ ἰστία, τὰ ὁποῖα ἐφάνευσεν ὁ γαιάνθραξ, δὲν θὰ ἀνηθήσουν καὶ πάλιν καὶ ἂν σκάσῃ ἰστιοφόρα τεράστια δὲν θὰ ἀναλάβουν ἀμνησίκακα τὴν ἐντολήν νὰ δέχωνται εἰς τοὺς εὐρεῖς αὐτῶν κόλπους αὐτὸν τὸν φορέα τῶν τῶν γαιάνθρακα, καὶ μεταφέρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀπω-

τάτης Ἀνατολῆς εἰς τὰ βιομηχανικὰ καὶ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς γηραιᾶς Εὐρώπης;

Καὶ τίς ἤξευρε ἂν τὰ φῶτα τῆς γηραιᾶς ταύτης Εὐρώπης δὲν τῆ παράσχουν τὸ μέσον νὰ ἀμυνθῆ διὰ νέων ἐφευρέσεων κατὰ τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ θανάτου;

Ἴσως ἐξευρεθῆ τρόπος βιομηχανικῆς παραγωγῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἀνευ τῆς βοήθειας τοῦ γαιάνθρακος. Ἴσως ἄλλη, ἀγνωστος σήμερον κινητήριος δύναμις, ἀπαλλοτρίωσῃ τὴν Εὐρώπην τῆς προσεχοῦς ἀνάγκης τοῦ νὰ γείνη ὁ τακτικὸς πέλτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἢ τῆς Σινικῆς πρὸς προμήθειαν γαιάνθρακων.

Ἴσως ὁ γαιάνθραξ, πολὺ πρὶν ἐξαντληθῆ ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Εὐρώπης, ἀποστρατευθῆ δι' ἀχρηστίαν.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΑΝΗΣ

ΤΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΣΤΟ ΡΕΜΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Δύο πειρασμοὶ μοῦ ἐπενέθησαν καὶ δύο δοκιμασίας ὑπέφερα εἰς μίαν ἡμέραν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐκδρομὴν. Ἦμην δεκαετὴς παιδίον. Ἄμα ἐφθάσαμεν, μόλις εἶχον ἀναλάβῃ ἀπὸ τὸν πρῶτον κλονισμόν, ἠσθάνθη τὴν τόσην χαρὰν καὶ ὄροσον ἀπὸ τὴν ἐκλάμπρου ὠραιότητος ἐκείνην τοποθεσίαν, τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον ἐβλεπα, ὥστε ἐξεκλήθη παρ' ἐμοῦ ἀπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιβλεψίν τοῦ πατρός μου, ὅστις θὰ ἐπίστευεν ἴσως ὅτι εἶχα σωφρονισθῆ ἀπὸ τὴν τρομάραν τῆς πρωΐας, κ' ἐπῆγα τρελὰ νὰ τρέξω, νὰ χαζέψω, νὰ περιπλανηθῶ, μαζὺ μὲ ἄλλα παιδιὰ, στοῦ Χαϊρημονᾶ τὸ ρέμα.

Ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ περιφανοῦς, τοῦ βλέποντος πρὸς βορρᾶν εἰς τὸ πέλαγος, ἵσταται ὁ ναΐσκος τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἄνω καὶ κάτω καὶ ὀλόγυρα, πολυσχιδεῖς λόφοι καὶ βράχεις καὶ δειράδες, ὅπου γυμνοί, ἀμαυροί, ἀνεμόπληκτοι βράχοι ἐναλλάσσουσιν ἀρμονικῶς μὲ πλουσίας λόχμιας καὶ συστάδας θάμνων, ἀπὸ πρίνους καὶ ἀγριελαιίας, καὶ πελωρίους σχοίνους θακρύνοντας ἀγριομαστίχην, σχηματίζοντας εἰς καλύβην τοὺς μακροὺς κατηρεφεῖς κλώνας των, ὅπου ὄχι σπανίως εὐρίσκουσι πρόχειρον μάνδραν διὰ τὰ κοπάδια των οἱ λιναρόξανθοι μὲ τὰς μακρὰς ράβδους βοσκοί. Κάτω, τὰ κράσπεδα ὄλης τῆς ἀκτῆς φιλοῦσι μὲ ὑγρά, σιαλωδῆ, μεθυσιμένα φιλήματα, μὲ ἀγρίους πόθους καὶ μὲ ἐξάλλους δρμάς μαῦρα καὶ γαλανὰ τὰ κύματα· μέλη σειρήνων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κάλλη σειρήνων, καὶ νηρηίδων ἀνεκλάλητα μυστήρια εἰς τὸ βάθος.

Ἦτο τότε ἡ παραμονὴ τῆς 29 Αὐγούστου, Ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου, καὶ ὁ παλαιὸς ναΐ-

σος, επί του έρημου λόφου, ὑπερθεν τῆς θαλασσοπλήγος ἀκτῆς, θά προσείλυε τὰ πλήθη τῶν προσκυνητῶν. Κατὰ συνοδίαις τὰ πλήθη, νέοι, γυναῖκες καὶ παιδία, ἤρχοντο. Μυρμηκία ὄφθαλμοφανῆ ἐσηματίζετο εἰς τὸν κατήφορον, ἀμα ἀνέβλεπέ τις ἄνω πρὸς τὴν ποδιάν τοῦ βουνοῦ, ἐκ μεσημβρίας, ὁπόθεν κατήρχοντο φαιδροί, κάθιδροι, με βροδίζουσας παρειάς καὶ ἀσθμαιοῦσας πνοάς, οἱ πανηγυρισταί.

Ἡμεῖς εἶχομεν κατέληθαι τὴν αὐτὴν ἐκείνην κατωφέρειαν πρῶτῃ, ἀμα τῆ ἀνατολῆ. Εἶχομεν ἐκινήσει τὰ χαράγματα ἀπὸ τὸ χωρίον μας, ἀπέχον τριῶν ὥρων ὁρόμον, πρὸς μεσημβρίαν· ἐγὼ ἤμην καθάλλα ἐπὶ τῆς φοραδῆς. Ὁ ἀγωγιατῆς, ὁ Μῆτρος ὁ Πρανᾶς, ἐκράτει τὴν τριχίαν τοῦ χαλινοῦ προπορευόμενος, κατ' ἐπίμονον ἀπαιτησιν τοῦ πατρός μου, ἂν καὶ μετὰ γογγυσμοῦ, ὡς ἀγγαρεία τὸ ἐκκαμε. Τοῦ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐσυρεν ἐπ' ὤμων τὴν φοραδα μετὰ τὸ σαμάρι τῆς, κ' ἐπάνω στὸ σαμάρι ἐμέ. Θὰ ἐπρότιμα νὰ ἀκολουθῆ σφυρίζων ὀπισθεν, ὡς συνηθίζουσι οἱ συνάδελφοί του ὅλοι.

Ὅπισθεν μας ἤρχοντο πεζοὶ ὁ πατήρ μου καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες γυναῖκες, κρατούσαι τὰ κλαθᾶκια των. Ἐπρόκειτο νὰ λειτουργήσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν ἡμέραν ἐκείνην, παραμονὴν τῆς ἑορτῆς, εἶτα δὲ θὰ ἐμένομεν εἰς τὴν πανήγυριν.

Ἐπάνω εἰς τὴν βᾶχιν τοῦ βουνοῦ, καθὼς ἐμέλλομεν νὰ κατηφορίσωμεν πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν κλιτύν, ἀνάμεσα εἰς πυκνοὺς φράκτας καὶ εὐώδεις λόχμας, ὅπου ὁ ὁρόμος γίνεται οἰνεὶ σιακὰς τις ὀροσοστάλακτος καὶ ἀδιαπέριστος εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ὁ Μῆτρος ὁ Πρανᾶς ἤθελε ν' ἀφήσει εἰς βᾶρος μας τὴν φοραδα του, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς ἕνα ἀγρὸν ὑψηλότερα, εἰς τὴν κορυφὴν, πρὸς τὸν Ἄη-Θανάση. Ἐκεῖ, καθὼς μᾶς ἀπεχαιρέτισε κ' ἐφυγε, δὲν ἐφρόντισε νὰ παραδώσῃ τὸν χαλινὸν τοῦ ζώου εἰς χεῖρας τοῦ πατρός μου, ἀλλ' ἔρριψε τὴν ἄκρην τῆς τριχιάς κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπως ἔτυχεν, ἀνοιξὲ τὰ πόδια του τὰ ὑποδεμένα καλὰ με φασκιές, κ' ἐφυγε ὀρομαῖος.

Ἡ φοραδα, μόλις ἤσθάνθη τὴν ἐλευθερίαν τῆς — φαίνεται κάπου ἐγνώρισεν ὅτι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἦσαν τὰ κατατόπια τῆς — δὲν ἐκρατήθη, κ' ἐπηλάλησεν εἰς τὰ τέσσαρα, τὸν κατήφορον· κ' ἐγὼ, χωρὶς νὰ ἔχω τὸν χαλινὸν εἰς τὰς ἀσθενεῖς χεῖρας μου, καθάλλα στὸ σαμάρι. . .

Αἱ γυναῖκες ἐθαλαν τὰς φωνάς.

— Ἀχ! Παναῖα μ'!

— Τὸ παιδί! τὸ παιδί!

— Εἶδες, ὁ χαζός! ἄφσε κατὰ γῆς τὴν τριχιά κ' ἐφυγε. . .

— Μπα! ὁ ἀθεόφοβος. . .

— Πῶ πῶ! τὸ παιδί. . .

— Νᾶ, τώρα θὰ τὸ πετάξ' κάτω!

— Βασταξ', Ἀλέκο!

— Βασταξου, παιδί μ'!

— Χριστέ μ'! Παναγία μ'!

Ὁ πατήρ μου, ἐξαλλος ἐκ τρόμου, ἔτρεξε τὸν κατήφορον. Ἐπῆρ' ἐν μονοπάτι πλάγιον· εἶπειτα τὸ ἔχασε, κ' ἔτρεχε μέσα στὰ χωράφια. Ἐπροσπαθεῖ ἀπελπιστικῶς νὰ κόψῃ τὸν ὁρόμον τῆς φοραδᾶς. Ἐπεθύμει νὰ τρέχῃ, εἰ δυνατόν, παραλλήλως. Ἐμεινεν ὀπίσω, εἰκοσι βήματα κατ' ἄρχας· εἶτα ἑκατόν, εἶτα πεντακόσια βήματα. Ἐτρεχε καθιδρός, πνευστιῶν, πότε ἐρυθρός, πότε πελιδνός· βλοσυρός, ἔκφρων.

— Βασταξου καλὰ! παιδί μ', βασταξου!

Ἐγὼ ὕρμεμφύτως ἐκρατούμην ἀπὸ τὰ δύο προξέχοντα παγίδια, οἰνεὶ τὰ κέρατα, τοῦ σάγματος. Καὶ ἡ φοραδα ἔτρεχε τρελή, κ' ἡ τριχιά ἐσύρετο κάτω, καὶ δὲν ἔτυχε νὰ πιασθῆ πουθενά, εἰς σχισμάδα ἢ χαμόκλαδον ἢ παλουκοειδῆς ζύλον. Καὶ τίς εἰξεύρει ἂν θὰ ἦτο διὰ καλὸν ἢ διὰ κακόν, ἂν ἐπιάνετο; Ἡ τὸ σχοινίον θὰ ἐκόπτετο, μετὰ τὴν ὕμνην τοῦ ἐξηγηριωμένου ζώου, καὶ τότε ἡ μανία του θὰ ἠῤῥανεν, ἢ τὸ σχοινίον θ' ἀντέιχε, καὶ τότε ἐγὼ, μετὰ τὰ ἄτακτα λοξὰ πηδήματα τῆς φοραδᾶς, πιθανὸν νὰ ἐξεσφενδονίζομην πουθενά, εἰς βράχον ἢ κρημνόν, ἢ ἀκανθώδεις θάμνους καὶ αἰχμηροὺς κορμούς κορμένων δένδρων.

Δὲν ἐνθυμούμαι πλέον τί ἤσθάνομην, ὁ φόβος τὸν ὁποῖον ἐδοκίμαζα, μετέιχε θελγῆτρον τινός, καὶ δὲν με παρέλυε. Μοῦ ἤρεσκε τὸ χοροπήδημα ἐκεῖνο ἐπάνω στὸ σαμάρι, καὶ μ' ἔτερπον καθ' ὑπερβολὴν αἱ ἐναγώνιοι κραυγαὶ τῶν γυναικῶν. Ὁ πατήρ μου, ἔκφρων, ἔτρεχε, φορῶν μόνον τὸ ζωστικόν του, ἀσκεπῆς τὴν κεφαλὴν, μετὰ τὴν κόμην ἀνεμιζούσαν. ὦ, ἐπίστευε τάχα ὅτι ἤμην ἄξιος τόσης μερίμνης; Κ' ἐκολακευόμην ὅτι ἤμην πρᾶγμα πολῦτιμον; φεῦ, τῆς πλάνης!

Κ' αἱ γυναῖκες πάντοτε ἐκραζον·

— Παναγία μ'! Παναγία μ'!

Ἄχ! ἀπὸ πόσας συμφορὰς πόσον κόσμον νὰ ἔσωσεν ἡ εὐσεβής, ἡ αὐθόρμητος αὕτη κραυγὴ τῶν χριστιανῶν γυναικῶν!

Ὁ ὁρόμος ἐθαίνει πάντοτε ἀνώμαλος κατὰ μῆκος τῶν δειράδων καὶ ποδιῶν τῶν λόφων. Δεξιόθεν ἦτο ἀνήφορος, ἀριστερόθεν κατήφορος, καὶ κρημνός. Διὰ τοῦ κρημνοῦ καὶ τοῦ κατηφόρου ἐκεῖνου ἔτρεχεν ἐξαλλος ὁ πατήρ μου. Ἐγὼ, βλέπων ὅτι ἐσηματίζοντο δεξιόθεν πολλοὶ ἐξέχοντες ὄχθοι, ἐνῶ ἐκαθήμην ἕως τότε περιβάδην, μετεκαθισα μονόπλευρα ἐπὶ τοῦ σάγματος, δεξιά, καὶ εἰς τὸν πρῶτον ὄχθον, ἐπήδησα ἑλαφρὸς καὶ ἐστάθην σώως καὶ ἀβλαβής.

Πάραυτα ἡ φοραδα ἐσταμάτησε, καὶ ἤρχισε νὰ βόσκη ἤσουχα εἰς τὸ χόρτον.

Ὁ πατήρ μου καὶ αἱ συνοδοὶ μας δὲν ἐφαίνοντο πλέον ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλ' αἱ φωναὶ των ἤκούοντο.

— Μὴ φοβάσθε! Ἐδῶ εἶμαι! Πήδησα κάτω! ἐφώναζα θριαμβεύων ἐγὼ.

Εὐθύς τότε ἐφθασαν ὅλοι πλησίον μου. Ὁ πατήρ μου μόλις ἠδύνατο πλέον νὰ σταθῆ ἀπὸ τὸν κόπον.

— Πῶς ἔκαμες;

Διηγῆθην πῶς ἐξεπιάσθηκα τὸ ἀριστερὸ χεῖρ ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ παγίδι, πῶς ἐπιάσθηκα μετὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο χεῖρ ἀπὸ τὸ παγίδι τὸ δεξιόν, πῶς μετέφερα τὸ δεξιὸν χεῖρ πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ σαμαριῶ, πῶς μετεκαθισα μονόπλευρα ἐπάνω στὸ σαμάρι, καὶ πῶς εἶδα ἕνα μικρὸν ὄχθον κ' ἐπήδησα.

— Δόξα σοι, ὁ Θεός!

— Ἐγὼ ἔκαμα τάχα στὸν Ἄη Γιάννη.

— Ἐσὺ ἔταξες, παιδί μ', τίποτα;

— Τί νὰ τάξω; Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀσῆμι γιὰ νὰ κάμω παιδιά.

Ἐγέλασαν αἱ γυναῖκες μετὰ τὸν παιδικὸν τοῦτον λόγον. Ἐσήμαινε δὲ τοῦτο τὰ ἀσημένια «παιδιά», τὰ ὁποῖα προσφέρουν αἱ μητέρες συνεπείᾳ ταξίματος εἰς θαυματουργοὺς εἰκόνας τῶν Ἁγίων. Ἐπῆρχον εἰς τὸ χωρίον μας δύο χρυσοῦ ἀδελφοί, τῶν ὁποῖων τὰς ἐργασίας παρεκλούθουν μετὰ περιεργίας, τοὺς ἐζήτουν ἕνα μικρὸ κομματάκι ἀσῆμι, καὶ δὲν μοῦ εἶδιδαν.

Ἡ ἐντύπωσις ἐκείνη τοῦ φόβου δὲν εἶχε διαρκέσει εἰς τὸ πνευμά μου οὐδὲ ὅσον διήρκεσεν ἡ ἀνωτέρω διήγησις. Μίαν ὥραν ὕστερον, ἐνῶ ὁ πατήρ μου ἱερούργει εἰς τὸν ναῖσκον, καὶ πρὶν ἀπολύσει ἀκόμη ἡ λειτουργία, ἔφυγα, ὡς εἶπον, μετὰ τὰλλα παιδιά, κ' ἐπήγαμεν νὰ τρέξωμεν εἰς τὸ «Χαιρεμονᾶ τὸ βέμα».

Τὰλλα παιδιά, ὅσον σέβας καὶ φόβον εἰδῆκνον ἐπὶ παροῦσιν τῶν προσκυτέρων μελῶν τῆς οἰκογενείας μου, ὅλον τὸ ἐξέσπων εἰς φθόνον καὶ ἐπιβουλήν κατ' ἐμοῦ.

Τοῦ «Χαιρεμονᾶ τὸ βέμα» βαθύνεται καὶ κατέρχεται ὀπισθεν ἀκριβῶς τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἐγείρεται ὁ ναῖσκος τοῦ Προδρόμου. Ἡ ὄψις τοῦ βουνοῦ καμπυλοῦται ἄνωθεν, ἐπιστέφουσα βαθεῖαν πτυχὴν τῆς γῆς, σχηματίζεται δὲ βαθυτάτη χαράδρα, κατερχομένη μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ· εἰς τὴν κορυφὴν τῆς χαράδρας ὑπῆρχεν ἕνα καιρὸν μικρὸν ἐξωκλήσιον, μετὰ ἐν γειτονεῖον ἀσκητήριον, τοῦ ὁποῖου τὰ ἔχνη φαίνονται, καὶ μία παλαιὰ κρήνη, ξηρὰ τώρα. Εἰς τὸ ἀσκητήριον ἐκεῖνο, καθὼς διηγῆτο ὁ πατήρ μου εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν, ὅταν ἐμελετούσαμεν τὴν ἐν λόγῳ ἐκδραμῆν, ἀσκήτευσεν τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐνάρετος μοναχός, ἐρημίτης, ὅστις ἔφερεν ἐν ὄνομα καλογηρικῶν ὄχι πολὺ σύνθητες, καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο ὠνομάσθη ὅλη ἡ κοιλὰς, καὶ ἡ βρύσις, καὶ τὸ ποτάμιον, «τοῦ Χαιρεμονᾶ τὸ βέμα».

Πέραν τῆς κρήνης ἐξέρχεται τώρα ἡ πηγὴ

τοῦ νεροῦ, ὡς νὰ ἔχῃ ἀποπλανηθῆ καὶ ζητεῖ τὴν μοναξίαν. Ἡ βρύσις βγαίνει ἀπὸ ἕνα βράχον, κλυπτόμενον ἀπὸ μέγαν φουντωτὸν σχοῖνον. Γύρω, γύρω, πλουσία χλόη πρασινίζουσα, κοσμοῦσα τὴν γῆν καὶ τὰς πέτρας, εἰς τὸ βρασίλειον αὐτὸ τῶν βράχων. Ἀποστάζει ἀδάμνατος βουστὸς τὸ πολυτριχί, λεπτοφύες, περιέργων χόρτον, τὸ ὁποῖον λέγουσι ὅτι ἦτο καλὸν βότανον διὰ τὰς λεχούς. Πελώριος βράχος φράττει ἐν μέρει τὴν θείαν, κάθετος, ὄρθιος, ὡς τοῖχος. Ἄλλοι βράχοι χθαμαλότεροι, σχιστοί, αἰχμηροί, ἀμυροί, ὑψοῦνται, κύπτουν, πλαγιαζοῦν τριγύρω. Ἀπὸ τὰ στήθη των τὰ λάσια ἀπὸ χλόην, κάτω εἰς τοὺς γυμνοὺς πόδας των, ῥεεῖ τὸ νερόν. Πότε σχηματίζει βυάκια καὶ βεῦματα, πότε μικρὰς λίμνας καὶ λεκάνας. Εἰς τὸ μέσον δύο βράχων, ἐκ τῶν ὁποῖων ὁ εἰς ἵσταται ὑπερήφανος, ὁ ἄλλος κυρτός, γονυπετής, ὡς ἐν σχήματι μετανοίας, ἀρχίζει νὰ κροτῆ καὶ νὰ βροχθῆ καὶ νὰ πλαταγῆ ὁ καταρράκτης, βραχθαῖος πίπτων κάτω εἰς τὴν λεκάνην, ὅπου φαίνεται τὸ νερόν νὰ καταπίνεται. Ὀλίγας σπιθιακὰς παρακάτω ἀναβροῖσκει πάλιν. Πόθεν ἀναβροῖει, ἀόλητον.

Πολλὰς ὀργυίας κάτω, ἡ κοιλὰς διχάζεται εἰς δύο, καὶ τὰ δύομα βεῦματα συμβαλλοῦσιν εἰς ἕνα ποταμόν, ἐκβάλλοντα εἰς τὴν θάλασσαν· τὸ ἄλλο βεῦμα, πλουσιώτερον πολὺ, ἐργεταὶ ἀπὸ τὴν βρύσιν τῆς Παναγίας τῆς Ζωοδόχου. Ἡ πηγὴ ἐκείνη εἶνε τόσον ἀφρονος, ὥστε, λέγουσιν οἱ βοσκοὶ τοῦ τόπου, ὅταν εἶνε ἀνομβρία, τότε τὰ νερά τῆς πληθύνονται.

Τὰ παιδιά, ἡ ἀσυμπαθὴς καὶ ἀστοργος συντροφία μου, κατέβαινον, ἔτρεχον, ἐχάνοντο· ἐκυλίοντο, οἰνεὶ, τὸν κατήφορον, κ' ἐκυνηγοῦσαν τὰ καθούρια, μέσα εἰς τοὺς διαφόρους λάκκους τοῦ νεροῦ. Ἐτρεχα, ἐπλανώμην κ' ἐγὼ κατόπιν των. Ἐψαχνα νὰ εὔρω καθούρια.

Μετὰ τὸ σήκωμα τῆς πέτρας, ἐθόλωναν τὰ νερά, καὶ τὰ καθούρια ἐκρύπτοντο. Ἄν ἐδοκίμαζα νὰ ἀρπάσω ἐν εἰς τὰ τυφλά, μοῦ εἰδάγκανε τὰ δακτυλά· ἐπόνουν, τὸ ἄφινον, κ' ἐκεῖνο ἐφευγε. Νὰ τὸ πιάσω μετὰ προφύλαξιν, νὰ φυλαχθῶ ἀπὸ τὰ δύο κυκλοτερῆ, μακρὰ στόματά του, δυσκόλον ἦτο, ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐβλεπα καλὰ· τὰ νερά θολωμένα.

Καθὼς μ' εἰδάγκαναν τὰ καθούρια, οὕτω μετὰ ὠνεῖδιζαν καὶ τὰ παιδιά. Δύο ἢ τρία ἐξ αὐτῶν, ἄνευ αἰτίας, ἤρχισαν νὰ με ἀναγορεύουν, ὅπως λέγουσι εἰς τὴν γλῶσσάν των, νὰ με προσφωνοῦν ὀηλοῦ μετὰ ὕβριστικὰ ἐπίθετα. Ἐγὼ ἤρχισα νὰ κλαίω.

Καθὼς μ' ἐφευγαν τὰ καθούρια, οὕτω μ' ἐφευγαν, μετ' ὀλίγον, καὶ τὰ παιδιά. Εἶχαν ἀλλάξῃ διεύθυνσιν ἐξαφνα, κ' ἐπήγαιναν πρὸς τὰ

ζνω του βεύματος. Ἐκεῖνα ἔτρεχαν, ἐγὼ ἔμεινα ὀπίσω.

Δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν περίπου συνομήλικά μου. Ἄλλοι τρεῖς ἢ τέσσαρες ἦσαν ἀπὸ δώδεκα ἕως δεκατεσσάρων ἐτῶν. Ἦσαν δὲ, ὅσον δὲν ἤμποροῦσα νὰ ἐκτιμήσω, πανοῦργοι, παμπόνηροι. Ἐθόλωναν τὰ νερά, ἐστραβοπατοῦσαν, ἐφευγον τρέχοντα. Ὡμοιάζον πολὺ μὲ τοῦ βεύματος τὰ καθούρια.

Ἐτρεχον ἐγὼ ἀπηλπισμένοι κατόπιν των.

— Καρτερεῖτε κ' ἐμέ!

Τοῦ κάκου. Ἐτρεχαν, ἔτρεχαν. Δὲν ἤμποροῦσα νὰ τοὺς φθάσω. Ἐκλαίον εἰς μάτην.

— Ἐσὺ δὲν εἶσαι γιὰ νὰ πιάνης καθούρια; εἶσαι γιὰ νὰ τρῶς χαράμια!

— Εἶσαι γιὰ τυφλοψώμια!

Ὡνόμαζαν οὕτω τὰ πρόσφορα, τοὺς ἄρτους τοὺς προσφερομένους εἰς τοὺς ναοὺς. Μὲ ἐμίσουν διότι ἤμην παπαδοπαιδί. Ἐκεῖνοι ἦσαν τέκνα ναυτικῶν, πορθμίων, ναυπηγῶν, γεωργῶν. Οἱ πατέρες ἐθαλασσοπνίγοντο ἢ ἔδρωναν πολὺ γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ψωμί, καὶ οἱ υἱοὶ τὸ εἶχον διὰ καύχημα. Καὶ διὰ τοῦτο ἐμέ μ' ἐπεριφρονούσαν.

— Καρτερεῖτε κ' ἐμένα!

— Νά! τώρα θὰ σὲ φᾶνε τὰ κρούσματα. . .

— Μιὰ στιγμή, καρτερεῖτε!

— Θὰ σὲ φᾶνε τὰ στοιχειά! . . .

Ἐβαλα κλαυθμυρὰς φωνάς, ἀλλ' εἰς μάτην.

Ὅσῃ ἀκρόασιν ἔδωκε τὸ πάλαι τὸ εἰδῶλον τοῦ Βάαλ εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἀλσῶν, τοὺς ἐπικαλουμένους ἀπὸ πρῶτας ἕως ἐσπέρας, ἄλλην τὴν ἔδωκεν εἰς τὰς φωνὰς τὰς ἰδικὰς μου οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι ἐνσῶκοι δαίμονες τοῦ βεύματος καὶ τῶν βράχων, « Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Βάαλ, ἐπάκουσον ἡμῶν! » Καὶ οὐκ ἦν φωνή, καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις.

Ἐγείναν ἄφαντοι. Καὶ μακρόθεν ἐκάγγαζον εἰς τοὺς κλαυθμούς μου.

Τότε ἀπεπλανήθην. Καθὼς εἶχα γυρίσῃ διὰ νὰ ἐπιστρέψω ἀκριβῶς πρὸς αὐτὴν τὴν βρῦσιν τοῦ Χαιρημονᾶ, ὁπότεν ἀρχίζει εὐχάρακτος ὁπωσοῦν ὁρομίσκος, πρὸς ἐπιστροφήν εἰς τὸ παρειακλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἔχασα τὸν δρόμον· ἀντὶ νὰ λάβω τὴν ἄγουσαν πρὸς τὰ δεξιά, ἐτράπην πρὸς ἀριστερά, εἰς τὸ βεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Ζωοδόχου.

Ἦτο δὲ μέγα, ἀτελείωτον, τὸ βεῦμα ἐκεῖνο. Ὅταν ἐνθυμούμαι τώρα τὸ συμβᾶν ἐκεῖνο τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, μοῦ φαίνεται ὡς νὰ ἦτο ἀλληγορία ὅλης τῆς ζωῆς μου.

Chè la diritta via era smarita.

Ἀνάβαινα καὶ ἀνάβαινα τὸ βεῦμα, καὶ ὄλονεν ἐχανόμην. Δὲν ἐπανεῦρισκα, ὄχι, τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ μάλλον τὸν ἔχανα. Ὡ, ναί, εἶχε χαθῆ δι' ἐμέ ἢ εὐθεῖα ὁδός. La diritta via era smarita.

Πότε ἔπεφτα μέσα εἰς διαφόρους λάκκους καὶ λεκάνας τοῦ νεροῦ, μὴ εὐρίσκων ὁρατὸν μονοπάτι· ἐπειδὴ οἱ λάκκοι οὗτοι ἐφράττοντο ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἀπὸ βράχους ὀλισθηροῦς, αἰχμηροῦς, ἢ ἀπὸ ἀγρίους ἀκανθώδεις θάμνους. Πότε ἐπροσπάθουν ν' ἀναρριχηθῶ εἰς βράχους χθαμαλοῦς, ὁπωσοῦν βατοῦς, ὁπότεν οὐδεμία ὑπῆρχε θεία. Οἰοῖναι σκότος ἠπλοῦτο ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ, τῆς ἀγνωσίας τὸ σκότος.

Ἀριστερά, εἰς ἀπόστασιν μιλίου, εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς βουνοῦ, ἔβλεπα ἐν παλαιὸν ἡμειρεπιωμένον κτίριον. Ἐκαλεῖτο ὁ Μύλος τῆς Καμινίτσας. Ἦτο παλαιὸς νερόμυλος, ἄχρηστος καὶ ἔρημος τώρα.

Κατ' ἀρχὰς ἐκλαυσα ἀκράτητα. Εἶτα τὰ δάκρυά μου ἐστεῖρευσαν. Ἦσαν ὀνόμην μέγαν φόβον. Προσπάθουν νὰ εὔρω διέξοδον. Ἐνθυμούμην τὰ « κρούσματα », τὰ ἄλλως « στοιχειά », τὰ ὁποῖα μοῦ ἠπέλιθον τὰ φεύγοντα παιδιὰ. Καὶ ἐπόμενον ἦτο νὰ εὐρίσκοντο πολλὰ εἰς τὸ ἄγριον ἐκεῖνο βεῦμα. Ὁ τόπος « ἐκρότιζε ». Καὶ πᾶς μικρὸς θόρυβος, πνοὴ ἢ θροῦς, ἠκούετο μὲ πολλαπλασίαν ἐντασιν.

Πολλοὶ βράχοι ἴσταντο ὑπερήφανοι, ὑψηλοὶ, ὅπου « οὐκ ἀμβάλῃ βροτὸς ἀνὴρ οὐ καταβαίη ». Εἰς τούτων ἦτο ὀλίγον χαμηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ εἶχεν ὡς παραφυάδα εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἄλλου βράχου κυρτόν, κλυπτόμενον ἀπὸ ἔρποντας θάμνους. Δὲν εἰξεύρω πῶς, πῇ βοηθεῖα τῶν χονδρῶν κλάδων τῶν θάμνων τούτων ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐκρατούμην, κατάρθωσα ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὸν δεῦτερον, καὶ παραδόξως εἰς τὴν κορυφὴν τούτου ἠὲρα πατήματά τινα, διὰ νὰ φθάσω εἰς τὸν βράχον τὸν ὑψηλότερον. Ἐκεῖ ἐστάθην κ' ἀγνάνταψα. Ὑπῆρχε τέλος θεία.

Πρὸς βορρᾶν ἔβλεπα τὴν θάλασσαν, μακρὰν ἠπλωμένην, ἀπρόσιτον, ἄσχετον, χωρὶς αἰγιαλὸν ἢ ἀκτὴν, χωρὶς ὄχθην. Ὁ ἥλιος ἔλαμπε πολὺ ἐκεῖ κάτω, κ' ἐγυάλιζεν, ἐγυάλιζεν ὁ καταγάλανος πόντος. Βεύματα ἐσχίζον δαιδαλοῖδως τὴν ἐπιφάνειαν. Αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἐπαίζαν, ἐβουτούσαν, ἐχόρευαν εἰς τὸν ἄφρον τοῦ κύματος.

Πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ εἶδα τὸν λόφον ἀντικρῦ. Ἦτο ἐκεῖ τὸ ἐξωκλήσιον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου. Ἄλλὰ πόσον μακρὰν, πόσον μακρὰν ἐφαίνετο! Εἶδα ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τοῦ ναοῦ ἕνα ἀνθρωπίσκον, ὡς ψῦλλον, κολλημένον εἰς τὰς φαιάς πλάκας τῆς στέγης. Ἐγίνετο, κατ' αὐτὴν τὴν παρκαμονήν, ἐπισκευὴ τῆς ὁροφῆς τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον διέκρινα ἦτο χειρῶναξ, κτίστης ἢ τέκτων.

Ἐβόλα μίαν φωνήν.

— Ἐ εἶ εἶ! ὄω εἶμαι! ἐλάτε!

Ἄλλὰ πῶς ν' ἀκουσθῆ! Ἐπρεπεν ὄρνεόν τι ἢ πελεκάν τῆς ἐρήμου νὰ εὐρεθῆ πρόθυμον νὰ

παραλάβῃ ἐπὶ πτερυγῶν τὴν φωνήν μου, διὰ νὰ τὴν μεταφέρῃ ἐκεῖ κάτω ὡς κωδωνίζουσαν κλαγγήν.

Παραδόξως καὶ ἀπροσδοκῆτως ἤκουσα ὡς ἤχῳ τινα εἰς τὴν φωνήν μου.

— Ἀλέκο! ποῦ εἶσαι;

Ἐγνώρισα ἀμέσως τὰς φωνάς. Ἦσαν δύο γυναῖκες ἐκ τῆς πρῶτης συνοδείας μας, καὶ προφανῶς ἤρχοντο πρὸς ἀναζήτησίν μου.

Δὲν ἐφαίνοντο ν' ἀπέχουν πολὺ αἱ φωναί. Ἄλλὰ ψυχὴν δὲν ἔβλεπα. Εὐρίσκοντο κάτω, εἰς τὴν βρῦσιν τοῦ Χαιρημονᾶ. Κ' ἐγὼ ἤμην ἐπάνω ψηλά, πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ἄλλου βεύματος, κατὰ τὸν Μύλον τῆς Καμινίτσας, ὀνομασίαν τὴν ὁποῖαν δὲν ἤξευρα τότε. Ἀδύνατον ἦτο νὰ μὲ ἴδωσιν ἐκεῖθεν ὅπου εὐρίσκοντο. Οὔτε ἤξευρα πῶς νὰ περιγράψω διὰ φωνῶν ποῦ ἤμην.

Ἐφώναξα ὅσον ἠδυνάμην.

— Ἐδῶ εἶμαι, ψηλά στὸ βράχο! Δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ νὰ κάμω. . . Ποῦ εἴσθε; Δὲν σὰς βλέπω. . . Ἐλατ' ἐδῶ!

Ἦκουσα καὶ πάλιν ἀπάντησιν, ἀλλ' αἱ φωναὶ ἀπεμακρύνοντο, ἀντὶ νὰ προσεγγίσουν. Αἱ γυναῖκες δὲν θὰ εἰξευραν πρὸς ποῦ νὰ μὲ ζητήσουν.

— Δὲν ἀκούτε; . . . Ἐδῶμαι!

— Τώρα! . . . ἐρχόμαστε!

Καὶ ἡ φωνὴ ἀπεμακρύνετο ἀκόμη. Ἄντὶ νὰ ἔλθουν, ἐφευγαν. Μ' ἐζητοῦσαν πρὸς τὰ κάτω τοῦ Χαιρημονᾶ, ἴσως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ αἰγιαλοῦ, ὁπότε ἐγὼ εὐρισκόμην πρὸς τὰ ἄνω τοῦ βεύματος τῆς Ζωοδόχου.

*

Ἀποῦ ἐπεριμένα ἐπὶ πολὺ τὰς ἀναζητούσας με γυναῖκας, καὶ δὲν ἤρχοντο, κατὰ τύχην, ἐκεῖθεν τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἰστάμην, ἀνεκάλυφα μικρὰν διόδον, διὰ τῆς ὁποίας ἠδυνάτο τις νὰ διαβῆ, νὰ φθάσῃ πέραν, πρὸς τοῦ Χαιρημονᾶ. Μὲ σχισμέναις χεῖρας, μ' αἱματωμένους πόδας, ἐφθασα ἀντικρῦ, εἰς ἐν ὕψωμα, ἀντικρῦζον εἰς τὸ ἐρειπωμένον ἀσκητήριον καὶ τὴν παλαιὰν κρήνην.

Ὅταν ἐφθασα ἐκεῖ, εἶδα ὅτι ὁ δρόμος πλέον ἐκόπτετο, κ' ἐγίνετο ἄβρατος. Ἀδύνατον ἦτο νὰ φθάσω ἀντιπέραν, πρὸς δυσμάς, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀσκητηρίου καὶ τῆς ξηρᾶς κρήνης.

Μάτην εἶχα κοπιᾶσῃ. Ἐπρεπε νὰ κατέλθω ὀπίσω πάλιν, ὄλην τὴν κατωφέρειαν τῆς κοιλάδος, τὴν ὁποῖαν μετὰ τόσου κόπου εἶχον ἀνέλθῃ, καὶ νὰ ζητήσω τὸν δρόμον μου ἐκεῖ ὅπου τὸν ἔχασα· ὅπου ἐδιχάζετο τὸ βεῦμα καὶ μὲ εἶχεν ἐγκαταλίπῃ ἢ ἄστοργος συντροφία μου.

Ἄλλ' ἤμην τόσον ἀποκαμωμένος, ὥστε δὲν ἀντεῖχον πλέον νὰ ὑποστῶ τὴν νέαν ταύτην δοκιμασίαν. Αἱ γυναῖκες, αἱ ἐλθούσαι πρὸς ἀναζήτησίν μου, δὲν ἐφάνησαν πούθενά. Εἶχαν λάβῃ ψευδῆ ἴχνη, καὶ εἶχον κατέλθῃ πρὸς τὴν παρα-

θάλασσιαν, εἰς τὴν ἄλλην ἄκρην τοῦ βεύματος. Πρὸ πολλοῦ ἔπαυσα ν' ἀκούω τὰς φωνὰς των.

*

Τὴν ὄραν ἐκείνην, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς μου, ἤκουσα κωδωνισμούς καὶ συρίγματα καὶ τραχείας φωνάς. Ὅπισθὲν μου, ἐσχηματίζετο πρὸς τὰ ἄνω μέγα πύργωμα γῆς, μίαν ἰδιορρυθμὸς κορυφὴν, ὁμοιάζουσα μὲ ἐπάλλξεις φρουρίου. Ἐνα κοπαδί αἰγῶν καὶ ἐριφίων ἀνέβαινε πρὸς τὰ ἐκεῖ, μὲ φωνὰς καὶ συρίγγους καὶ ἀτάκτους θορούβους. Πόθεν εἶχεν ἐξέλθῃ, δὲν ἐνόησα. Βεβαίως θὰ εἶχαν ποτίσῃ τὸ αἰπόλιον ἄνω εἰς τὴν μάνναν τοῦ νεροῦ, εἰς τὸ κορυφωμα τοῦ μεγάλου βεύματος τῆς Ζωοδόχου. Καὶ τώρα ἀπεμακρύνοντο ἐν σπουδῇ πρὸς νοτιοδυτικὴν διεύθυνσιν. Ἀπεῖχον ἀπ' ἐμοῦ ὑπὲρ τὰ χίλια βήματα.

Ἐνα βοσκόπουλον, τῆς ἡλικίας μου, μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα καὶ τὴν καπίτσιν του, κρατοῦν μίαν ῥάβδον διπλασίου ὕψους ἀπὸ τὸ ἀνάστημά του, τὸ εἶδα νὰ σταθῇ πρὸς στιγμὴν καταντικρῦ μου, εἰς τὸ πλησιέστερον πρὸς ἐμὲ μέρος τοῦ βουνοῦ. Πλησίον του ἴστατο μίαν ἀδελφοῦλά του, ὡς ὀκτῶ ἐτῶν, μὲ τὴν ποδίτσιν τῆς τὴν ἐρυθρὰν καὶ μαλλίνην, ἀνυπόδητη καὶ ἀκτένιστη.

Ἄμα εἶδα τὰ δύο ταῦτα πλάσματα, ἔλαβα θάρρος κ' ἐφώναξα.

— Ἐ! ἐσεῖς, παιδιὰ! . . . Ἐχασα τὸ δρόμο. . .

Δὲ μοῦ λέτε ἀπὸ ποῦ νὰ κάμω. . . πῶς νὰ βγῶ ἀποδῶ; . . .

Εἰς ἀπάντησιν, ὁ μικρὸς βοσκὸς ἔλαβε μέγα χαλίκιον ἀπὸ τοῦ εἰδῶτος, καὶ τὸ ἐσφενδόνισε πρὸς τὸ μέρος μου. Τὸ χαλίκιον ἔπεσε μετὰ κρότου, κάτω εἰς τὸ κοίλωμα τοῦ βεύματος. Δεῦτερον λιθάριον καὶ τρίτον μοῦ ἔρριψεν ὁ μικρὸς βοσκός. Τὸ ἐν τούτων ὀλίγον ἔλειψε νὰ μὲ φοβίσῃ, ἐκτύπησε δὲ τὸν βράχον, ὅπου ἰστάμην, πέντε βήματα ἀπ' ἐμοῦ.

Ἡ μικρὰ ἀδελφή του ἐγέλασε μὲ παιδικὴν χαρὰν εἰς τὸ κάμωμα τοῦ ἀδελφοῦ της. Ἐγὼ παρεμέρισκα ὀλίγον, κ' ἐκάθισα εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς τοὺς εὐώδεις θάμνους.

*

Ἐκεῖ, καθὼς ἐκάθισα ἀποκαμωμένος, ἀφανισμένος, ἐπάνω εἰς τὴν ἀπάτητον χλόην, ἀκούμθησα τὴν κεφαλὴν εἰς ἕνα σχοῖνον, καί, δὲν εἰξεύρω ἂν ἐκοιμήθην ἢ ὠνειρεύθην· ἀλλὰ παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου γέρον τις σεβάσμιος, μὲ λευκὴν γενειάδα, καὶ μὲ μακρὸν ἄσπον. Τὸ πρόσωπόν του εἶχεν ἀκμὴν καὶ ἄνθος νεανικόν, ἂν καὶ ἦτο ὄχρον μάλλον, καὶ εἶχε κάλλος ὁποῖον μόνον αἱ εἰκόνες ἔχουν.

Μ' ἐκάλεσεν ὀνομαστί, καὶ εἶπε·

— Πῶς ἤλθες ἐδῶ, τέκνον;

— Ἐχασα τὸ δρόμο, ἀπήνητσα ἐγὼ.

Ὁ γέρον ἔσειε τὴν κεφαλὴν.

— Ἔτσι χάνουν τὸν ὄρομον τους, εἶπεν, ὅσοι δὲν ἤξεύρουν πόθεν ἔρχονται καὶ ποῦ πηγαίνουν. Μήπως σ' ἔστειλαν πουθενά εἰς ὑπηρεσίαν καὶ λέγεις ἔχασα τὸν ὄρομον; Διατί δὲν ἔκαμες ὑπακοήν; Δέν σου εἶπεν ὁ πατήρ σου ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνης ἐκεῖ μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας; Διατί ἔφυγες;

Δέν ἤξευρα τί νὰ τοῦ πῶ. Δέν μου ἤρξετο μάλιστα νὰ τὸν ἐρωτήσω πῶς τὸ εἰξεύρει.

— Καὶ δέν σου ἔφθανεν ὁ κίνδυνος ποῦ ἔτρεξες νὰ σέ σκοτώσῃ ἡ φοράδα, σήμερον τὸ πρωί; Δέν ἔπρεπε νὰ σωφρονισθῆς;

— Ἄ! ἦσαν ἀντίκρυ καὶ μ' ἔβλεπες; εἶπα ἐγώ, μὴ γνωρίζων τί ἄλλο νὰ εἶπω.

— *Ἡμεῖς* τὰ βλέπομεν, εἶπε παραδόξως ἐκεῖνος. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Χαιρήμων μοναχός, διὰ τὸν ὁποῖον σοῦ διηγεῖτο προχθὲς ὁ πατήρ σου.

Δέν ἐσκεπτόμην τίποτε. Οὐδ' ἐστοχάσθην κἄν ὅτι ἐκεῖνος ὁ Χαιρήμων μοναχός, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ πατήρ μου, ἦτο πρό χρόνων πολλῶν ἀποθαμμένος.

— Ὑπαγε, εἶπε· νὰ βάλῃς μετάνοιαν εἰς τὸν πατέρα σου, καὶ νὰ τοῦ εἴπῃς ἐκ μέρους μου ὅτι ὀφείλει νὰ εἶνε αὐστηρότερος πρὸς τὴν νεότητα.

Δέν ἐνόησα πῶς ἐξύπνησα, οὔτε ἰδέαν εἶχον ἂν εἶχ' ἀποκοιμηθῆ. Εὐρέθην ἔχων ἀνοικτούς τοὺς ὀφθαλμούς. Βαθύ, ἄρρητον ἄρωμα, ὡσάν ἀπ' ὅλα τὰ θυμάρια, τὰς μυρσίνας, καὶ τᾶγρια ἄνθη τοῦ βουνοῦ, μαζευμένα εἰς ἓνα σωρόν, μοῦ ἤρχετο εἰς τοὺς μυκτῆρας. Πλησίον μου ἴσταντο αἱ δύο γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλοῦ μ' εἰξήτοῦσαν. Ἦτο μεσημβρία ἡδὴ κ' ἐγὼ ἀπὸ πέντε ὥρων ἔλιπα ἀπὸ τὸν περιβόλον τοῦ ναῖσκου, ὅπου εὐρίσκατο ὁ πατήρ μου.

— Ἄχ! ἄπανε, ἀπόκοτε, εἶπεν ἡ μία τῶν δύο γυναικῶν. Πῆγες μὲ τὰ παλιόπαιδα κ' ἐγύριζες στὰ χαμένα!

— Καὶ σ' ἀφήσανε κ' ἐχάθηκες μὲς' στὸ ρέμα. Κ' ἐκρύφτηκαν ἀπ' τὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα σου. Κ' ἐμᾶς μᾶς εἶπαν πῶς δέν σε εἶδαν!

— Τώρα, πῶς θὰ γλυτώσῃς τὸ ξύλο; εἶπεν ἡ πρώτη. Μ' ὅλο τὸ δίκιο, σοῦ πρέπει νὰ τῆς φᾶς.

— Σιώπα σύ, εἶπεν ἡ ἄλλη. Ἔλα κ' ἐμεῖς θὰ σέ γλυτώσουμε. Ἐμεῖς αἱ γυναῖκες, προσέθηκον ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν ἄλλην, γιατί ἔχουμε πλατεῖες ποδιές μὲ πολλὰς διπλές, γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὰ παιδιὰ ὅταν θέλουν νὰ τὰ δείρουν αἱ πατεράδες τους.

Καὶ αἱ δύο ἐκάγχασαν θορυβωδῶς καὶ τὸ βέημα ἀντήχησεν ἀπὸ τοὺς φαιδρούς γέλωτας.

— Δέν τον ἀρίνει, εἶπα ἐγώ, ὁ Χαιρήμων μοναχός νὰ μὲ δείρῃ.

— Ποῖος Χαιρήμων μοναχός; Τί λές; Εἶται

στὰ καλά σου; Μὴν ἔπαθες τίποτε, καὶ χτυπήθηκες μὲς' στὸ ρέμα; . . .

Ἐστρεψα τὴν κεφαλὴν καὶ ἔρριψα βλέμμα πρὸς τὸ εἰρείπιον τοῦ πλαιοῦ, ἐρήμου ἀσκητηρίου. Τότε ἐροθήθην. Ἐσιώπησα.

Ὁ πατήρ μου ἐμεινε σύννου, ἀκούσας τὴν διήγησιν.

— Σκληροτράχηλος εἶσαι! μοῦ λέγει.

[Ἐξ ἀντιγραφῆς]

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ¹

[Κατὰ τὸν Ἑρβέρτον Σπένσερ].

Ἐντεῦθεν κατανοεῖται ἡ σπουδαιότης τοῦ ἐνδύματος. Ὁ Liebig εἶπεν· «Τὸ ἐνδύμα προφυλάττον τὴν θερμοκρασίαν τοῦ σώματος εἶνε δι' ἡμᾶς ἀπλῶς τὸ ἰσοδύναμον ποσότητός τινος τροφῆς». Ἐλαττώων τὴν ἀπώλειαν θερμότητος ἐλαττοῖ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς θερμογόνου ὕλης.

Ὅταν δὲ ὁ στόμαχος ἔχῃ ὀλιγώτερον νὰ ἐργασθῆ πρὸς παρασκευὴν ταύτης, δύναται περισσώτερον νὰ ἐργασθῆ πρὸς παρασκευὴν ἄλλων οὐσιῶν. Τὸ συμπέρασμα ἐπικυροῖ καὶ ἡ πείρα τῶν κτηνοτρόφων· τὰ ζῷα δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὸ ψυχρὸν ἄνευ βλάβης τῆς μυϊκῆς δυνάμεως ἢ τοῦ λίπους ἢ τῆς αὐξήσεως κατὰ τὰς περιστάσεις. «Ὅταν οἱ θέλοντες νὰ παχύνωσι ζῷα δὲν προφυλάττωσιν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ψύχους, ἢ πάχυνσις ἐπιβραδύνεται ἢ καθίσταται ἀναγκαία ἢ ἐπαύξησης τῆς τροφῆς. Ὁ Apperley ἐξαιρεῖ ἰσχυρῶς τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῶν σταύλων ἐν θερμῇ καταστάσει, καὶ πάντες οἱ ἀνατρέφοντες ὄρμιους ἴππους ἀναγνωρίζουσιν ἡδὴ ὡς ἀρχὴν ὅτι πρέπει νὰ προφυλάττωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ψύχους.

Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη ἀλήθεια καταδεικνυομένη οὕτως ὑπὸ τῆς ἐθνολογίας καὶ ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων ἀναγνωρίζομένη ἐφαρμόζεται κατὰ μείζονα λόγον εἰς τοὺς παῖδας. Ὅσοι μικρότεροι εἶνε οὗτοι καὶ ὅσοι ταχύτερα ἢ ἀνάπτυξις αὐτῶν, τοσούτω μείζων καὶ ἡ ἐκ τοῦ ψύχους προξενουμένη εἰς αὐτοὺς βλάβη. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ νεογνά ἀποθνήσκουσι πολλάκις, διότι φέρονται εἰς τὴν ἡμαρξίαν πρὸς ἐγγραφὴν ἐν τῷ μητρῷ τῶν γεννήσεων. Ὁ Quetelet ἀπέδειξεν ὅτι ἐν Βελγίῳ ἀποθνήσκουσι δύο παιδιὰ κατὰ Ἰανουάριον ἀπέναντι ἑνὸς κατὰ Ἰούλιον. Ἐν Ρωσίᾳ δὲ ἡ θνησιμότης τῶν παιδίων εἶνε τεραστία. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδὴ ἐρήθων τὸ σῶμα δὲν δύναται κινδύνως νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὸ ψυχρὸν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς οἱ νεαροὶ στρατιῶται καταβάλλονται ἐν ἐπιπόνῳ στρατείᾳ. Καὶ ὁ λό-

γος εἶνε σαφής. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἀναλόγως τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος ὁ παῖς ἀποβάλλει σχετικῶς πλείονα θερμότητα τοῦ ἀνδρός. Παρατηροῦμεν δ' ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἀπωλείας ταύτης προσγινομένη εἰς τοὺς παῖδας βλάβη εἶνε λίαν μεγάλη. Ὁ Lehmann εἶπεν· «Ἡ ποσότης τοῦ παρὰ τοῖς παισὶ κατὰ τὴν ἀναπνοὴν ἀπολυομένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ βᾶρος τοῦ σώματος τῶν εἶνε διπλασία ἐκείνης, ἢν οἱ ἐνήλικες παράγουσι διὰ τῆς ἐν τοῖς πνεύμοσι καύσεως.» Ποικίλλει λοιπὸν αὕτη ἀναλόγως τῆς προηγουμένης θερμότητος. Ἐκ τούτων βλέπομεν ὅτι ὁ παῖς καὶ ἐν εὐνοϊκοῖς ἄλλως ὅροις ὀφείλει νὰ παρασκευάζῃ ἐν διπλασίᾳ ἀναλογία τὰς παραγωγικὰς θερμότητος ὕλας.

Κατανοεῖ τις ἐντεῦθεν πόσον ἀνόητον εἶνε νὰ ἐνδύωνται οἱ παῖδες ἐλαφρῶς. Τίς πατήρ διελθὼν ἡδὴ τὴν περίοδον τῆς αὐξήσεως καὶ μὴ ἔχων ἄλλην φυσιολογικὴν ἀνάγκην νὰ ἐκπληρώσῃ ἢ τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν καθ' ἡμέραν φθειρομένων ἰσθῶν καὶ μὴ ἀποβάλλων τὴν θερμότητα τόσον ταχέως ὅσον ὁ παῖς, θὰ θεώρῃ ὑγιεινὸν νὰ ἐξέλθῃ μετὰ γυμνῶν τῶν κνημῶν, τῶν βραχιόνων ἢ τοῦ τραχήλου; Καὶ ὅμως τὴν δοκιμασίαν ταύτην, ἢν εὐρίσκει ἀσύμφορον δι' ἑαυτὸν, ἐπιβάλλει εἰς μικρὰ πλάσματα πολὺ ὀλιγώτερον δυνάμενα νὰ τὴν ὑποστώσιν, ἢ ἂν δὲν ἐπιβάλλῃ αὐτός, ἀνέχεται ἀδιαφόρως νὰ ἐπιβάλλῃται ὑπ' ἄλλων, ἀγνοῶν ὅτι ἐκάστη οὐγγία θρεπτικῆς οὐσίας ἀνωφελῶς δαπανωμένη διὰ τὴν διατήρησιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς θρέψεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ σώματος, ὅτι πλὴν τῶν κατάρρων, τοπικῶν φλεγμονῶν καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν, αἵτινες δύναται νὰ προκύψωσιν, ὑποδεστέρα αὐξήσεως ἢ κατασκευῆ τοῦ σώματος ἦττον τελεία θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀφεύκτως.

Ἀπρέπει λοιπὸν νὰ μὴ ἐνδύομεθα ἐν παντὶ καιρῷ κατὰ ἀμετάβλητον τρόπον, ἀλλὰ νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ πάσης ψύξεως, ὅσον ἐλαφρὰ καὶ ἂν εἶνε, δι' ἐνδύματων ἐπαρκῶν κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ ὑφάσματος καὶ τὴν πυκνότητα». Ὁ κανὼν οὗτος ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Combe ἰδίως ἐξαίρετος εἶνε ἐξ ἐκείνων, ὧν τὸ κῦρος γενικῶς ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν ἄλλων ἐμπειρῶν. Οὐδένα ἀρμόδιον νὰ ἐξενέγκῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος γνώμην εὐρομένῃ μὴ καταδικάζοντα σφόδρα τὴν συνήθειαν τοῦ ἐκθέτειν γυμνά εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ ψύχους τὰ μέλη τοῦ παιδός. Τὴν ὀλεθρίαν ταύτην εἶναι πρέπει πρὸ πάσης ἄλλης ν' ἀποβάλλωμεν.

Εἶνε ἀληθῶς λυπηρότατον ὅτι αὐταὶ αἱ μητέρες, θέλουσαι νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸν ἄλογον συρμόν, βλάπτουσι τὴν υἱεὶαν τῶν τέκνων τῶν. Εἶνε ἡδὴ ἰκανῶς δυσάρεστον ὅτι αὐταὶ ἀκολουθοῦσι πάσας τὰς ἀνοησίας, ὅσας οἱ γείτονες

ἡμῶν Γάλλοι ἐπινοοῦσιν· ἀλλὰ τὸ νὰ ἐνδύωσι καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν κατὰ τὰ γελοῖα ὑποδείγματα τοῦ Petit Courier des dames, χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν οὔτε τὴν δυσχρησίαν οὔτε τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ἐνδυμάτων τούτων, εἶνε ὑπερβολὴ μανίας. Στενοχωροῦσαι τὸ σῶμα τοῦ παιδός καὶ ἐκθέτουσαι αὐτὸν ἀπροφύλακτον εἰς τὸ ψυχρὸν προκαλοῦσιν ἀσθενείας, παρακωλύουσι τὴν αὐξήσιν ἢ ὑποσκάπτουσι τὸν ὄργανισμόν, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον προώρως ἐπιφέρουσιν, καὶ τοῦτο, διότι νομίζουσιν ἀναγκαῖον νὰ κόπτωσι τὰ φορέματά του κατὰ τὰ ὑποδείγματα, ἅτινα ὁ Γαλλικὸς συρμὸς ἐπινοεῖ. Μὴ ἀκούμεναι δὲ εἰς τοῦτο ἐκλέγουσι καὶ χρώματα καὶ ὑφάσματα ὅλως ἀκατάλληλα διὰ τὰς ἐλευθέρως παιδιᾶς, τὰς ὁποίας ἀπαγορεύουσιν ἐκ φόβου μὴ φθαρῶσιν ἢ κηλιδωθῶσι τὰ ἐνδύματα. «Σήκου ἀμέσως, θὰ λερώσῃς τὸ νέον σου φόρεμα», λέγει ἡ μήτηρ εἰς τὸ κατὰ γῆς ἐξαπλούμενον μικρὸν τῆς τέκνον. «Μὴ ἀπυμακρύνεσαι, θὰ λερωθῆς», φωνάζει ἡ παιδαγωγὸς εἰς παιδίον ἐξερχόμενον τῆς πεπατημένης ἡδοῦ, ἵνα πηδῆσῃ σωρὸν τινα χρώματος. Οὕτω δὲ τὸ κακὸν διπλασιάζεται· ἵνα ἰκανοποιηθῶσιν αἱ καλλιθητικαὶ τῆς μητρὸς ὀρέξεις καὶ θαυμασθῇ αὕτη ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτῶν, ἀναγκάζεται ὁ παῖς νὰ μὲνῃ ἡμίγυμνος, καὶ ἵνα τὰ ὀλίγον στερεὰ αὐτοῦ ἐνδύματα διατηρηθῶσι σῶα καὶ καθαρὰ, ἀνάγκη νὰ περιστέλλῃται ἢ ἀκαθεκτὸς πρὸς κινήσιν παιδικὴ ὁρμή, ἢ τόσον φυσικὴ καὶ ἀπαραίτητος εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν. Καὶ οὕτως ἡ σωματικὴ ἀσκήσις διπλασιῶς ὀφείλεται, ὅταν τὰ ἐνδύματα εἶνε ἀνεπαρκῆ, ἀπαγορεύεται, ἵνα ταῦτα προφυλαχθῶσιν. Δέν δισταζόμεν δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι διὰ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς υἱείας, τῆς ἐλαττώσεως τῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀκολουθοῦσης ἀποτυχίας ἐν τῷ βίῳ χιλιάδες ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων καταδικάζονται κατ' ἔτος εἰς βίον δυστυχῆ ἀπλῶς χάριν τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως, ἐὰν μὴ διὰ προώρου θανάτου θυσιαζῶνται εἰς τὸν Μολῶχ τῆς μητρικῆς ματαιότητος.

Γενικὸν δ' ἡμῶν συμπέρασμα εἶνε ὅτι τὰ ἐνδύματα τῶν παιδίων οὐδέποτε μὲν πρέπει νὰ εἶνε τοιαῦτα, ὥστε νὰ παράγωσι καταθλιπτικὴν θερμότητα, πάντοτε ὅμως ἰκανῶς θερμὰ, ὥστε νὰ προφυλάττωσιν ἀπὸ πάσης ψύξεως¹, ὅτι ἀντὶ τὸ ὑφάσμα νὰ εἶνε λινεὺν ἢ βαμβακερὸν καὶ ἐξυ-

¹ Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὰ παιδιὰ, ὧν οἱ βραχίονες καὶ αἱ κνήμαι ἐξετέθησαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν ἀέρα, δὲν αἰσθάνονται τὸ ψυχρὸν εἰς τὰ γυμνά μέλη, ὡς πάντες ἐκ τῆς ἕως δὲν αἰσθανόμεθα πλέον τὸ ψυχρὸν εἰς τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ἀπαλαττόμεθα καὶ πάσης βλάβης· ὁ κίνδυνος τῆς Γῆς τοῦ Πυρός ὑπομένει μετ' ἀδιαφορίας τὴν χιόνα τηκομένην ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος του, ἀλλὰ τίς θὰ εἶπῃ διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ ὄργανισμὸς αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλως πάσχει;

φασμένον μετὰ κομψότητος καὶ χρωματισμένον διὰ καλλωπιστικῶν καὶ εὐεξιτήλων χρωμάτων, προτιμότερον νὰ εἶνε ἐξ ὕλης ἡμιστὰ θερμαγωγού, ἡποῖα εἶνε τὰ χονδρὰ μάλλινα ὑφάσματα, νὰ εἶνε ἱκανῶς στερεόν, ὥστε ν' ἀντέχη εἰς τὴν τριβὴν καὶ πᾶσαν ἄλλην φθορὰν κατὰ τὰς παραφύρουσ παιδικὰς παιδιὰς, καὶ νὰ ἔχη χρῶμα μὴ ὀνύμενον εὐκόλως ν' ἀλλοιωθῆ καὶ κηλιδωθῆ.

Πάντων σχεδὸν τῶν ἀνθρώπων ἡ προσοχὴ ἔχει σήμερον στραφῆ πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων. Δι' ὃ εἶνε ἴσως ἡττον ἀναγκαῖον νὰ ἡμιλήσωμεν περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς, καὶ μάλιστα περὶ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρρένων. Αἶτε δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ σχολαὶ ἔχουσι πᾶσαι γυμναστικὰ ὄργανα καὶ αἰθούσας τῶν διαλειμμάτων συνήθως ἀμέμπτους, καὶ ἱκανὸς χρόνος ἀφιερῶνται ἐν αὐταῖς διὰ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ παιδιὰς, ὧν ἡδὴ κοινῶς ἀνεγνωρίσθη ἡ χρησιμότης. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τοῦλάχιστον, εἰ μὴ ἐν ἄλλῳ, ὡμολογήθη παρὰ πάντων ὅτι πρέπει νὰ θεραπεύηται ἡ ἔμφυτος τάσις τοῦ παιδός. Καὶ ἡ νέα δὲ συνήθεια τῆς διακοπῆς τῶν μακρῶν προῶν καὶ μεταμεσημβρινῶν μαθημάτων διὰ τινῶν λεπτῶν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀερί ἀναψυχῆς μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὁσημέραι κρατυνομένης τάσεως, ὅπως ὁ κανονισμὸς τῆς σχολῆς καταστῆ σύμφωνος πρὸς τὰς φυσικὰς τῶν μαθητῶν ἀνάγκας. Ὀλίγα λοιπὸν ἔχομεν νὰ εἰπωμεν ἐνταῦθα.

Ἄλλ' ἐφάνη εἰς ἡμᾶς ἀναγκαῖον ἀνωτέρω νὰ προσθέσωμεν τὸν περιορισμὸν τοῦτον «μάλιστα περὶ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρρένων»· διότι δυστυχῶς ὅπως τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ὡς πρὸς τὴν ἀσκήσιν τῶν θηλέων. Ἐχομεν κατὰ τύχην ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν εὐκαιρίαν ἐκ τοῦ πλησίον ν' ἀντιληφθῶμεν τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος. Δύο σχολαὶ, ἡ μία ἀρρένων καὶ ἡ ἄλλη θηλέων, κείνται οὕτω πλησίον τοῦ οἴκου ἡμῶν, ὥστε εἶνε ἀκόσμοι ἐκ τῶν παραθύρων. Ἀξιόσημειώτος δὲ εἶνε ἡ μεταξύ αὐτῶν ἀντίθεσις. Ἐν μὲν τῇ τῶν ἀρρένων τὸ πλεῖστον μέρος μεγάλου κήπου γυμνῶν καὶ ἐστρωμένων δι' ἄμμου καὶ περιέχον γυμναστικὰ ὄργανα παρέχει εὐρὸ στάδιον διὰ τὰς παιδιὰς καὶ τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις. Καθ' ἐκάστην προῶν, ἔπειτα τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔπειτα τὴν μεσημβρινὰν καὶ τέλος τὴν ἐσπέραν οἱ παρικοῦντες εἰδοποιῶνται ἐκ τῶν ἐκκωφωτικῶν φωνῶν καὶ γελῶτων ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξέρχονται ἐκ τῶν παρδόσεων καὶ ῥίπτονται εἰς τὰς παιδιὰς μετὰ τῆς εὐχρέστου ἐκείνης ζωηρότητος, ἧτις ἐπιταχύνουσα τὸν σφυγμὸν ὑπερετεῖ εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν πάντων τῶν ὀργάνων. Ἄλλὰ πόσον διάφορον εἰκόνα παριστᾷ τὸ ἐκπαιδευτήριον τῶν θηλέων! Πρὶν παρ' ἄλλων μάθωμεν, οὐδὲν ἔγνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχει σχολὴ θηλέων τόσοσ πλησίον ἡμῶν ὅσον καὶ ἡ τῶν ἀρ-

ρένων. Ὁ κήπος τὴν αὐτὴν ἔχων ἔκτασιν οὐδὲν ἔχει τὸ χρησιμεῖον εἰς τὰς παιδικὰς διασκεδάσεις, δλόκληρος εἶνε διηρημένος εἰς κανονικὰ σχήματα, ἐν οἷς καλλιεργοῦνται ἄνθη καὶ δένδρα, ὡς οἱ συνήθεις κήποι. Κατὰ τὸ διάστημα ἐξ μηνῶν δὲν ἠκούσαμεν οὔτε γέλωτος οὔτε φωνᾶς· ἐνίοτε παρατηρεῖ τις κοράσια περιφερόμενα βραδέως ἀνά τοὺς διαδρόμους τοῦ κήπου κρατοῦντα τὸ βιβλίον ἀνά χεῖρας, ἢ συνομιλοῦντα ἡρέμα· ἀλλ' οὐδέποτε σχεδὸν εἶδον αὐτὰ ἐπιδιδόμενα εἰς τὰς ζωηρὰς παιδικὰς ἀσκήσεις, εἰμὴ ἀπαξ, ὅτε κοράσιον ἔτρεχε κατόπιν ἄλλου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ κήπου.

Ἄλλὰ τίς ὁ λόγος τῆς ἐκπληκτικῆς ταύτης διαφορᾶς; Μὴ ἀρὰ γε ὁ ὀργανισμὸς τοῦ θήλεος διαφέρει τοσοῦτον τοῦ τοῦ ἀρρένου, ὥστε νὰ μὴ ἔχη ἀνάγκην τῶν ἀσκήσεων; Ἡ μὴ ἡ κόρη δὲν αἰσθάνεται τὴν πρὸς τὰς θορυβώδεις παιδιὰς ὀρεξίν τῶν ἀρρένων; Ἡ πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ φύσις εἰς μὲν τοὺς ἀρρένας ἔδωκε τὴν ὀρεξίν ταύτην, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς κέντρον πρὸς ἐνέργειαν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀρτίαν σωματικὴν ἀνάπτυξιν, εἰς δὲ τὰς ἀδελφὰς τῶν ἔδωκεν, ἵνα μόνον κινῶσι τὸν ἄλλον τῶν διδασκαλιστῶν; Ἐὰν μὴ ἀπατώμεθα, αἱ διευθύνουσαι τὴν ἀνατροφὴν τῶν θηλέων οὕτω φερόμεναι κινοῦνται ἀπὸ τοιαύτης τινὸς ἰδέας· νομίζουσι δηλ. ὅτι ἀδρὰ σωματικὴ ἀνάπτυξις εἶνε ἀνάρμοστος εἰς τὰς νέας, ὅτι ἡ ἀκατάβλητος ὑγεία καὶ ἡ μεγάλη σωματικὴ δύναμις εἶνε χυδαῖα προτερήματα, ὅτι λεπτότης τις καὶ δύναμις ἐπαρκούσα εἰς μικροὺς τινὰς περιπάτους καὶ ὀρεξίς εὐαίσθητος καὶ εὐκόλως κορηννομένη συνενούμεναι μετὰ τῆς δειλιάς ἐκείνης, ἧτις συνοδεύει τὴν ἀδυναμίαν, ἀποτελοῦσι τὰ ἀρμοδιώτατα προσόντα εἰς γυναικὰς εὐγενεῖς. Δὲν ἀναμένομεν βεβαίως παρ' αὐτῶν νὰ ἡμολογήσωσι τοῦτο, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι τοιοῦτόν τι ἰδεῶδες δεσποινίδος τρέφουσιν ἐν ἑαυταῖς, καὶ ἂν ἀληθῶς μὴ ἀπατώμεθα, πρέπει νὰ ἡμολογήσωμεν ὅτι τὸ ἐφαρμοζόμενον σύστημα εἶνε καταλληλότατον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἂν ὑποθέσωσιν ὅτι τὸ αὐτὸ ἰδεῶδες εἶνε ἀγαπητόν καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας, σφάλονται μεγάλως. Καὶ ἀναμφιβόλως μὲν αἱ ἀνδρικὴν μορφήν καὶ τρόπους ἔχουσαι γυναῖκες δὲν ἔλκουσι τὴν συμπάθειαν τῶν ἀνδρῶν· ἀποδεχόμεθα τελείως ὅτι σχετικὴ τις ἀδυναμία ἐξαιτουμένη τὴν προστασίαν θέλγει αὐτούς. Ἄλλ' ἡ τὰ αἰσθημάτων τοῦ ἀνδρός ἱκανοποιούσα διαφορὰ ὑπάρχει φύσει, οὐδεμία δὲ ἀνάγκη εἶνε νὰ προστρέχωσιν εἰς τεχνητὰ μέσα, ἅτινα ἐπαυξάνοντα τὴν προσήκουσαν διαφορὰν προξενούσιν ἀποστροφὴν μᾶλλον ἢ συμπάθειαν.

«Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιτραπῆ εἰς τὰ κοράσια νὰ τρέχωσι καὶ νὰ πηδῶσι καὶ νὰ διαπληκτίζωνται ἀκόσμως;» θ' ἀνασπώνησιν ζηλωτῆς τις τῆς εὐσημοσύνης. Ὁ φόβος οὗτος εἶνε, νομίζομεν, ὁ κατέχων τὸ πνεῦμα τῶν διδασκαλιστῶν. Ὡς

ἡδυνήθημεν νὰ μάθωμεν, ἐν τοῖς ἐκπαιδευτήριον τῶν θηλέων αἱ θορυβώδεις ἐκείναι παιδιὰ τῶν ἀρρένων θεωροῦνται ὡς παράβασις ἀξιοποινος ἐκ φόβου μὴ αἱ νεαραὶ κόραι μεταλάβωσιν ἕξεις μὴ ἀρμοζούσας εἰς τὴν γυναικείαν εὐπρέπειαν. Ἄλλ' ὁ φόβος οὗτος εἶνε ὅπως ἀστήρικτος· ἐὰν αἱ παιδιὰ εἰς τοὺς παιδὰς ἐπιτρεπόμεναι οὐδὲν κωλύωσιν αὐτοὺς νὰ μεταλάβωσι βραδύτερον τρόπους εὐπρεπεῖς, πῶς ἤθελον κωλύσῃ τὰ κοράσια ν' ἀποκτήσωσι βραδύτερον τοὺς εἰς τὴν γυναῖκα ἀρμοζοντας τρόπους; Ὅσον ἀτόπους καὶ ἂν ὑποθέσωμεν τὰς κατὰ τὰ διαλείμματα ἀσχημίας τῶν παιδῶν, οὐδεὶς αὐτῶν ἐξεργόμενος τοῦ σχολείου ἤθελεν εὖρη εὐχάριστον νὰ κάμνῃ διασκελισμούς ἐν τῇ ἰδῆ ἢ ἐν τῇ αἰθούσῃ. Καὶ ἐὰν οἱ παῖδες φθάνοντες εἰς ἡλικίαν τινὰ, ὅποτε τὸ αἰσθημα τῆς ἀνδρικῆς ἀξιοπρεπειᾶς ἀρχεται ἀναφαινόμενον, καταλείπωσι τὰς παιδιὰς καὶ δεικνύουσιν ὑπερβολικὴν σπουδὴν, ἐνίοτε μάλιστα μέχρι τοῦ γελοίου, ὅπως ἀποφεύγωσι πᾶν ὅ,τι θεωρεῖται ἀνάρμοστον εἰς ἄνδρα, πῶς τὸ αἰσθημα τῆς γυναικείας εὐπρεπειᾶς βλαβηρῶν ἐκχυνόμενον, καθ' ὅσον ἡ ὀριμότης προσεγγίζει, δὲν ἤθελε θέσῃ τέσσα εἰς τὰς παιδιὰς τῶν κορασιῶν, καὶ μάλιστα ἀφοῦ τὸ αἰσθημα τῆς ἐξωτερικῆς εὐσημοσύνης εἶνε ζωηρότερον εἰς τὴν γυναῖκα ἢ εἰς τὸν ἄνδρα;

Ἴνα θεραπεύσωσι τὴν ἑλλειψιν πάσης ἀσκήσεως τοῦ σώματος καὶ τὰ προφανῆ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἐπὶ τὴν ὑγείαν βλαβερὰ ἐπακόλουθα, κατέφυγον καὶ ἐνταῦθα εἰς ἄλλο τεχνητὸν μέσον, τὴν γυμναστικὴν. Καὶ ὅτι μὲν αὕτη δὲν στερεῖται ὠφελείας, πᾶς τις θὰ ὡμολογήσῃ· ἀλλ' ὅτι δύναται καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅπως τὴν διὰ τῶν ἐλευθέρων παιδιῶν ἀσκήσιν, τοῦτο διαρρηδὴν ἀρνούμεθα. Διττὰ εἶνε τὰ ἄτοπα αὐτῆς· θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ. Καὶ πρῶτον αἱ κανονικαὶ ἐκείναι κινήσεις, αἱ κατ' ἀνάγκην οὐχὶ τόσοσ ποικίλαι, ὅσον αἱ συνοδεύουσιν τὰς ἐλευθέρως ἀσκήσεις, δὲν παρέχουσιν ἴσην ἀσκήσιν πάντων τῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ διὰ τοῦτο μονομερῶς ἀσκούμενον τοῦ μυϊκοῦ συστήματος ἢ κόπως ἐπέρχεται ταχύτερον καὶ προσέτι ἄνισος ἀνάπτυξις τῶν μερῶν τοῦ σώματος ἀκολουθεῖ. Ἐπειτα αἱ ἀσκήσεις αὐταὶ ὡς μὴ συνοδεύομεναι ὑπὸ τέρψεως καθίστανται ἀηδεῖς καὶ μονότονοι· καὶ ὅταν ἐτι δὲν ἐπιβάλλωνται ὑπὸ τὸν τύπον μαθήματος, εἶνε πάντοτε κοπιώδεις. Μεταχειρίζονται μὲν ἀληθῶς τὴν ἀμιλλαν ὡς κέντρον, ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶνε τόσοσ διαρκές, ὅσον ἡ τὰς ποικίλας παιδιὰς συνοδεύουσα ἡδονή. Εἶνε δὲ αὐτὸ ἰσχυρότατος λόγος, δι' οὗ ἡ γυμναστικὴ ὑπολείπεται τῶν ἐλευθέρων παιδιῶν καὶ κατὰ τὸ ποῖον τῆς ἐπιτυχανομένης μυϊκῆς ἀσκήσεως· ἐνεκὰ τῆς ἐλλείψεως ἡδονῆς, δι' ἣν οἱ παῖδες ταχέως καταλείπουσι τὰς τεχνητὰς ἀσκήσεις,

αὐταὶ ἐπιδρῶσι μετρίως ἐπὶ τὸ ὅλον σύστημα. Ἡ κοινὴ ἰδέα ὅτι ἀρκεῖ νὰ λαμβάνῃ τις τὸ αὐτὸ ποσὸν ἀσκήσεως, ὀλίγον δὲ σημαίνει, ἂν ἡ ἀσκήσις γίνεται εὐχρέστως ἢ δυσχρέστως, εἶνε πεπλανημένη. Εὐχρέστως ἐγκεφαλικὴ διέγερσις ἐπιδρᾷ λίαν εὐεργετικῶς ἐπὶ τὸ σῶμα· πάντες γινώσκουσι πόσον ἐπωφελῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν ὑγείαν τοῦ ἀσθενοῦς εὐχάριστος τις εἰδήσις ἢ ἐπίσκεψις παλαιοῦ φίλου, ὅτι συχνότατα οἱ ἰατροὶ συνιστῶσιν εἰς τοὺς ἀδυνάτους τὰς εὐθύμους συναναστροφάς, ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῶν τόπων εἶνε λίαν εὐεργετικὴ εἰς τὴν ὑγείαν. Ἡ εὐτυχία εἶνε τὸ δραστηκώτατον τῶν τονωτικῶν· ἐπιταχύνουσα τὸν παλμὸν τῆς καρδίας διευκολύνει τὴν λειτουργίαν πάντων τῶν ὀργάνων, καὶ οὕτως ἐπιρρωννύει μὲν τὴν ὑγείαν ὑπάρχουσαν, ἐπαναφέρει δὲ ἀπολεσθεῖσαν. Ἐκ τούτων κατανοεῖται ἡ ἀμειψία τῶν παιδιῶν ὑπεροχὴ. Τὸ κατὰ ταύτας εἰς μέγαν βαθμὸν ἐξεγειρόμενον διαφέρειν τοῦ παιδός, ἡ ἀμειψία χαρᾶ, μεθ' ἧς παραδίδεται εἰς τὰς ἀτάκτους αὐτοῦ ὀρεξίς, εἶνε τόσοσ σπουδαία καθ' ἑαυτὰς, ὅσον καὶ ἡ συνοδεύουσα αὐτὰς ἀσκήσις. Ἄλλ' ἡ γυμναστικὴ στερουμένη τῶν ἐξεργητικῶν τούτων τῆς ψυχῆς ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ.

Κατὰ ταῦτα ἡ γυμναστικὴ, εἰ καὶ δὲν εἶνε παντάπασι ἀμειρος ὠφελείας, οὐδέποτε ὅμως δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐνδεικνυομένας ἀσκήσεις· καὶ αἱ παιδικαὶ, πρὸς ἃς ἡ φύσις ὠθεῖ ἐξ ἴσου καὶ κόρας καὶ παῖδας, ὑπηρετοῦσι σημαντικῶς τὴν σωματικὴν αὐτῶν εὐεξίαν. Ὁ ἀποκρούων αὐτὰς ἀπορρίπτει ἄριστον μέσον πρὸς ἀρτίαν φυσικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἵπολείπεται ἐτι ζήτημά τι πρὸς ἐξέτασιν πλείονος ἴσως σπουδῆς ἀξίον. Πολλοὶ δυσχυρίζονται ὅτι παρὰ ταῖς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεσιν οἱ παῖδες καὶ οἱ νέοι δὲν εἶνε τόσοσ μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ ὅσον οἱ πατέρες αὐτῶν. Ὅτε τὸ πρῶτον ἠκούσαμεν τὴν γνώμην ταύτην, ἠθέλησαμεν ν' ἀποδώσωμεν αὐτὴν εἰς τὴν παλαιὰν ἐκείνην τάσιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ νὰ ἐγκωμιάζωσι τὸ παρελθὸν ταπεινοῦντες τὸ παρὸν. Ἐνθυμούμενοι ὅτι, ὡς ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ἀρχαίων ὀπλων ἐξάγεται, τὸ μέσον ἀνάστημα εἶνε σήμερον κατὰ τι μείζον ἢ ἄλλοτε, ὅτι αἱ στατιστικαὶ τῆς θνησιμότητος δεικνύουσιν αὐξήσιν τινὰ μακροβιότητος, ὀλίγησ προσοχῆς ἠξιώσαμεν κατ' ἀρχὰς γνώμην, ἧτις ἐφάνετο εἰς ἡμᾶς ἀβάσιμος. Ἐν τούτοις ἀκριβεστέρα ἐξέτασις ἐπίσειν ἡμᾶς περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος. Ἐξαιρουμένη τὴν τάξιν τῶν χωρτικῶν παρετηρήσαμεν ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ παῖδες δὲν ἐξικνοῦνται εἰς τὸ ἀνάστημα τῶν γονέων τῶν, καὶ ὅτι ἡ καθόλου ἀνάπτυξις τῶν, καὶ λαμβανόμενης ὑπ' ὄψιν τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας, ὑπολείπεται κατὰ πολὺ τῆς τῶν γονέων. Οἱ ἰατροὶ λέγουσιν ὅτι σήμερον δὲν θὰ ἡδύναντο οἱ ἀνθρώποι νὰ ὑποστῶσι τὰς φλεβοτομίας ὡς ἄλλοτε·

ή πρόωρος φαλακρότης άπάντ᾽ πολὺ συχνότερον σήμεραν καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν ὀδόντων εἶναι τι κοινότερον παρὰ τῆ νέᾳ γενεᾷ. Οὐχ ἤττον δὲ καταπληκτικὴ εἶναι ἡ ἀντίθεσις ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν βίωσιν· οἱ τῶν παρελθουσῶν γενεῶν ἄνθρωποι παρὰ τὸν ἀκρατῆ αὐτῶν βίον ἠδύναντο ν' ἀντέχωσιν εἰς κόπους, εἰς οὓς οἱ τῆς παρουσίας γενεᾶς δὲν θὰ ἀντιῆχον παρὰ τὴν ἐγκράτειαν αὐτῶν. Οἱ πατέρες ἡμῶν, καίτοι ἐπινόησαν γενναίως καὶ ἔτρωγον ἀτάκτως, καίτοι ἔζων ἐν οἴκοις κακῶς ἀεριζόμενοι, ὀλίγον δ' ἐπιμελοῦντο τῆς καθαριότητος, ἠδύναντο ν' ἀντέχωσιν εἰς πολὺν ἔργασίαν χωρὶς νὰ καταβάλλωνται, καὶ τοῦτο μέχρι βλαβερῆς γῆρατος, ὡς μαρτυροῦσι τὰ χρονικά τῶν δικαστηρίων. Ἄλλ' ἡμεῖς, οἵτινες πολὺ πλέον κηδόμεθα τῆς υἰείας, οἵτινες τρώγομεν καὶ πίνομεν μετρίως, οἵτινες φροντίζομεν περὶ τοῦ ἀερισμοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, συχνάκις δὲ λουόμεθα καὶ πολλαπλασιάζομεν τὰς ἐνδονομίας, ἀπολαύομεν δὲ καὶ τῶν ὀφελειῶν ἰατρικῆς ἐπιστήμης μᾶλλον προηγμένης, ἀποκάνομεν οὐχὶ σπανίως ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἡμετέρου ἔργου. Καὶ ἐὰν κρίνη τις ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὀψεως καὶ τῶν συχνῶν ἀδιαθεσιῶν τῆς νεαρᾶς γενεᾶς, εἶναι πιθανόν ὅτι αὕτη εἶται ὀλιγώτερον ἡμῶν ἰσχυρὰ θὰ εἶναι.

Τίς ἄρα γὰρ ὁ λόγος τῆς καταστάσεως ταύτης; Μήπως ἡ κατὰ κόρον λαμβανόμενη ἄλλοτε τροφή ἤτο ὀλιγώτερον ἐπιζήμιος εἰς τὴν υἰείαν ἢ ἡ ἀνεπαρκῆς τροφή, ἣν σήμερον λαμβάνομεν; Πρέπει ν' ἀποδώσῃ τις τὴν αἰτίαν εἰς τὰ ἐλαφρὰ ἐνδύματα, ὧν ἡ χρῆσις ὀφείλεται εἰς τὴν πεπλανημένην θεωρίαν τῆς σκληραγωγίας; Ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ παρακώλυσις τῶν ἐλευθέρων παιδιῶν τῆς νεότητος ἐνεκα ψευδῶν λόγων κομψότητος καὶ εὐσηχησύννης; Καθ' ἡμᾶς πάντα ταῦτα συνετέλεσαν πιθανῶς εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ τὴν κατάστασιν ταύτην, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις βλαβερὰ ἐπίδρασις ἰσχυροτέρα ἴσως πάσης ἄλλης, αὕτη δὲ εἶναι ἡ καθ' ὑπερβολὴν πνευματικὴ ἐργασία.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓ

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν, αἵτινες ἐτελέσθησαν ἐν Μυκοντίᾳ ἐπὶ τῇ πεντακοσιετηρίδι τοῦ Γούτεμπεργ καὶ ὧν περιγραφὴν περιεῖχε τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς, ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν Γαλλικοῖς περιοδικῶς καὶ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ὅσα ὁ Λαμαρτίνος εἶχε γράψῃ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γούτεμπεργ. Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς μεταφράζομεν τὰ κυριώτερα τῶν ὑπὸ τοῦ Λαμαρτίνου γράφοντων.

Α'.—Ὁ νεωκόρος τῆς Χάαρλεμ.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ νεαρὸς Γούτεμπεργ ἐταξίδευσεν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν διὰ νὰ σπουδάσῃ τὰ μνημεῖα καὶ νὰ ἐπισκέπηται τοὺς ἀνδρας τοὺς διασήμους, εἴτε ἐν τέχναις εἴτε ἐν ἐπιστήμῃ. Οἱ τεχνίται τότε ἐν Γερμανίᾳ ἐξετιμῶντο ὅσον καὶ οἱ καλλιτέχναι, αἱ δὲ διάφοροι τέχναι μόλις ἐφευρισκόμεναι συνεχέοντο μετὰ τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὰ βαναυσότερα ἐφευρήματα ἐθαυμάζοντο ὡς ἐκ τοῦ νεωτερισμοῦ τῶν καὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἀριστουργήματα.

Ὁ Γούτεμπεργ ἐταξίδευσεν μόνος καὶ πεζὸς φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ δισάκκιον, τὸ ὅποιον περιεῖχε τὰ φορέματα αὐτοῦ καὶ τὰ βιβλία, ὡς ἀπλοῦς μαθητῆς ἐπισκεπτόμενος τὰ σχολεῖα, ἢ ὡς ἐργάτης ἀναζητῶν κύριον.

Διέδραμεν οὕτω τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Γερμανίαν, τέλος τὴν Ὀλλανδίαν, οὐχὶ εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φέρων ἐν ἑαυτῷ ἰδίαν ὀρισμένην καὶ σταθεράν, ἣς ἐπέζητει τὴν πραγματοποιήσιν. Καὶ ἡ ἰδέα τοῦ αὐτοῦ ἤτο ἡ διάδοσις τῆς Βίβλου καὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἰς ὅσα τὸ δυνατόν πλειοτέρας ψυχᾶς. Οὕτως ἡ θρησκεία διὰ τοῦ νεαροῦ τούτου ἀποστόλου ἐπεζήτει τὸ ἔδαφος, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἠδύνατο νὰ πολλαπλασιασθῇ ὁ σπειρόμενος σπόρος.

Εἶναι ἄγνωστον ὁποῖους μηχανικοὺς ὑπολογισμοὺς ὁ Γούτεμπεργ συνεδύαζε τότε ἐν τῷ νῷ του. Ἀλλὰ τυχαία συμπτώσις τοὺς ἐξήρανισε πάντας καὶ τὸν προσήγγισεν αἰφνιδίως πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν του.

Ἡμέραν τινὰ εἰς τὸ Χάαρλεμ τῆς Ὀλλανδίας ὁ νεωκόρος τῆς μητροπόλεως, ὀνομαζόμενος Κόστερ, μετὰ τὸν ὅποιον συνεδέετο διὰ παραδόξου φιλίας, τῷ ὑπέδειξε λατινικὴν γραμματικὴν, ἣτις ἤτο τυπωμένη διὰ χαρακτῆρων γεγλυμμένων ἐν ξυλίνῳ πίνακι καὶ ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μαθητῶν τοῦ ἱεροδιδασκαλείου. Τὸ πρῶτον τοῦτο τυπογραφικὸν δοκίμιον ἐφεῦρεν ὁ νεωκόρος κατὰ περίεργον σύμπτωσιν.

Ἦτο ἐμμονῶς ἐρωτευμένος ὁ πτωχὸς καὶ νεαρὸς νεωκόρος τῆς Χάαρλεμ καὶ περιπλανώμενος τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ἐξῶ τῆς πόλεως, ἀνεπαύετο ὑπὸ τὰς ἰτέας εἰς τὰς ὄχθας τῶν βυκκίων. Ἐχων εἰς τὴν καρδίαν του τὴν εἰκόνα τῆς προσφιλοῦς του, ἠρέσκετο, ὅπως ὅλοι οἱ ἐρασταί, νὰ χαράσῃ τῇ βοηθείᾳ τοῦ μαχαίριου του τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος τῆς ἀγαπητῆς του καὶ τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ἰδιοῦ ὀνόματος συμπεπλεγμένα ἐν εἰδύλλιακῷ συμβόλῳ ὑποδηλοῦντι τὴν ἔνωσιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ τὸν κοινὸν τῆς τύχης σύνδεσμον. Ἄλλ' ἀντὶ ν' ἀφήσῃ τὰ γράμματα ταῦτα εἰς τὸν φλοιὸν ὅπως συναυξήθῃσι μετὰ τοῦ δένδρου, τὰ ἐχάρασσεν ἐπὶ μικρῶν τεμαχίων ξύλου ἰτέας ἑσπερημένων μὲν τοῦ φλοιοῦ ἀλλὰ πλήρως

ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἑαρινοῦ αὐτῶν χυμοῦ καὶ τὰ ἔφερον ὡς ἀνάμνησιν τῶν ὀνείρων του καὶ ὡς μνημεῖον τῶν πόθων του εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἤγαπα.

Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν ἀπέκοψε μετὰ πλειοτέρας ἢ ἄλλοτε ἐπιμελείας τεμάχιον οὕτω πρασίνου ξύλου, ἐτύλιξε τὸ μικρὸν του ἀριστουργημα ἐντὸς φύλλου περγαμηνῆς καὶ τὸ ἐκόμισεν εἰς Χάαρλεμ. Ἐκτυλίσων τὴν ἐπαύριον τὸ φύλλον, ἐξεπλάγη βλέπων τὸ μονόγραμμα αὐτοῦ ἐντελέστατα ἀποτυπωθῆν ἐπὶ τῆς περγαμηνῆς διὰ τοῦ χυμοῦ, ὅστις ἐξέφρυσεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα διὰ τῶν ἀναγλύφων γραμμάτων, καὶ ἀπέδωκε τὸ ἄριστον ἐπὶ τοῦ φύλλου. Διὰ τὸν Γούτεμπεργ ὑπῆρξε τοῦτο ἀποκαλύψις.

Ἐγλυφεν οὕτως ἐν τεμαχίῳ ξύλου μεγαλήτερον ἄλλα γράμματα, ἀντικατέστησε τὸν χυμὸν διὰ μελανοῦ τινος ὑγροῦ καὶ ἀπέκτησεν οὕτω τὴν πρώτην τῆς τυπογραφίας πλάκα. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτυπώσῃ ἢ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σελίδα. Τὸ κινητὸν καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν χαρακτῆρων ὁ ἀπειράριθμος, ὅστις τοὺς πολλαπλασιάζει ἐν ἀναλογίᾳ τῶν ἀναγκῶν τοῦ γραπτοῦ λόγου ἔλειπεν ἐντελῶς.

Ἡ μέθοδος τοῦ πτωχοῦ νεωκόρου Κόστερ καὶ ἐν ἠδύνατο νὰ καλύψῃ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς μετὰ πλάκας ἀναγλύφους ἐκ ξύλου, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντικαταστήσῃ μίαν μόνον σημερινὴν γραμματοθήκην. Ἐν τούτοις ἡ ἀρχὴ τῆς τέχνης ἐξεκολλήθη ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ νεωκόρου τῆς Χάαρλεμ καὶ θὰ ἀμφιβαλλέ τις εἰς τίνα νὰ ἀποδώσῃ τὴν δόξαν, εἰς τὸν Κόστερ ἢ τὸν Γούτεμπεργ, ἐὰν εἰς τὸν μὲν ἢ ὅλως τυχαία ἐφεύρεσις δὲν ἤτο ὄρωρον τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς συμπτώσεως, εἰς τὸν δὲ κατάκτησις τῆς ὑπομονῆς καὶ τοῦ πνεύματος.

Ἐν τούτοις εἰς τὴν θεῖαν τῆς χονδροειδοῦς ταύτης πλάκας, ὡς ἀστραπὴ ἐκ νέφους ἐξέλαμψεν ἡ ἰδέα διὰ τοῦ Γούτεμπεργ. Παρατηρεῖ τὴν πλάκα, τὴν ἀναλύει, τὴν διαλύει, τὴν συνθέτει, τὴν τροποποιεῖ, τὴν διορθώνει, τὴν μετατρέπει, τὴν πληροῖ μελάνης, τὴν ἐφαρμόζει, τὴν πιέζει καὶ ὅλα ταῦτα ἐν τῷ νῷ του. Ὁ νεωκόρος ἐκπληκτος διὰ τὴν μακρὰν ταύτην σιωπὴν, παραμένει ἐν ἀγνοίᾳ του, εἰς τὴν ἐκκόλαψιν ἰδέας πρὸ δεκαετίας βασιανίζομένης ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ ἐπισκέπτου του. Καὶ ὅταν ὁ Γούτεμπεργ ἀπέσπρη, παρέλαθε μεθ' ἑαυτοῦ ὀλόκληρον τέχνην.

Τὴν ἐπαύριον ὡς ἄνθρωπος ὅστις κατέχει θησαυρὸν καὶ ὅστις δὲν δύναται οὔτε νὰ ἀναπαυθῇ οὔτε νὰ κοιμηθῇ πρὶν ἢ τὸν ἐναποθέσῃ ἐν ἀσφαλεῖ, ὁ Γούτεμπεργ καταλείπει τὴν Χάαρλεμ, ἀνέρχεται τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου, φθάνει εἰς Στρασβουργον, κλείεται εἰς τὸ ἐργαστήριόν του, κατασκευάζει αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ἐργαλεῖά του, διορθώνει, θραύει, δοκιμάζει, ἀπορρίπτει πάλιν

ἵνα ἐπαναλάβῃ ἐκ νέου τὰς δοκιμὰς του καὶ τελειώνει ἐκτελῶν εὐτυχῆς δοκίμιον ἀποτυπώσεως ἐπὶ περγαμηνῆς διὰ κινητῶν στοιχείων ἐκ ξύλου, αἵτινα πλαγίως διατετρημένα συνεδέοντο μεταξύ τῶν διὰ νήματος ὡς οἱ κόκκοι τοῦ κομπολογίου.

Τὸ πρῶτον ἀλφαριθμητικὸν! Χονδροειδῆς, ἀλλ' ἐξοχον! Δοκίμιον εἴκοσι τεσσάρων γραμματῶν αἵτινα πολλαπλασιάζονται εἰς τὸ ἄπειρον καὶ αἵτινα θὰ καλύψουν ὀλόκληρον τὸν κόσμον διὰ χαρακτῆρων ἐν αἷς θὰ ἐνσαρκωθῇ νέον ὄλωσ στοιχείον: ἡ ἰδέα!

Β'.—Τὸ ὄνειρον τοῦ Γούτεμπεργ.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ἐπιτυχίας του τὸν κατέλαθεν. Ἀπεκοιμήθη μόλις τὴν ἐπομένην νύκτα. Ἐν τῷ ἀτελεῖ καὶ τεταραγμένῳ ὕπνῳ του, εἶδεν ὄνειρον. Τὸ ὄνειρον τοῦτο ἤτο τόσῳ προφητικὸν καὶ τόσῳ προσήγγιζε μετὰ τὴν ἀλήθειαν, ὥστε δύναται τις νὰ ἀμφιβαλλῇ ἀναγινώσκων αὐτὸ ἂν δὲν ἤτο ἡ περισκεμμένη προαίσθησις ἐργηγορότος σοφοῦ ἢ τὸ πυρετώδες ὄραμα ἀποκοιμηθέντος τεχνίτου.

Ἰδοὺ ἡ διήγησις ἢ μᾶλλον ὁ θρύλος τοῦ ὀνείρου τούτου, ὅπως διατηρεῖται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου Μπέκ.

«... Ὁ Γούτεμπεργ, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὸ ἔργον του, ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς του μετὰ τὸν ἀέρα ἐκείνον τῆς γαλήνης καὶ εὐτυχίας, τὸν ὅποιον ἔχουσιν οἱ ἄγιοι ἐν τῷ παραδείσῳ. Καὶ πίπτων ἐπὶ τινος ἑώρας ἐψιθύρισεν.

«—Εἶμαι ἀθάνατος! καὶ ἀπεκοιμήθη.

«Ἰδοὺ τότε ποῖον εἶδεν ὄνειρον, ὕπερ κατετάραξε τὴν ψυχὴν του.

«—Ἦκουσα δύο φωνάς, εἶπε, δύο φωνάς ἀγνώστου καὶ διαφόρου ἐντάσεως, αἵτινες μοὶ ὠμίλου ἀλληλοδιαδόχως. Ἡ μία μοὶ εἶπεν:

—«Χαῖρε Ἰωάννη. Εἶσαι ἀθάνατος. Τοῦ λοιποῦ τὸ φῶς διὰ σοῦ θὰ διαδοθῇ εἰς τὸν κόσμον. Οἱ λαοὶ οἵτινες ζῶσι χιλιάδας λεύγας μακρὰν σοῦ, ξένοι εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἰδέας τῆς πατρίδος μας, θὰ ἀναγινώσκωσι καὶ θὰ ἐννοῶσιν ὅλας τὰς σκέψεις, τὰς σήμερον βυβάς, αἵτινες θὰ διαδίδωνται καὶ θὰ πολλαπλασιάζωνται διὰ σοῦ, διὰ τοῦ ἔργου σου. Χαῖρε, Ἰωάννη, εἶσαι ἀθάνατος. Διότι σὺ εἶσαι ὁ διερμηνεὺς ἐν περιέμενον τὰ ἔθνη διὰ νὰ συνεννοῶνται μεταξύ τῶν. Εἶσαι ἀθάνατος, διότι ἡ ἀνακάλυψίς σου θὰ ὄσῃ τὴν αἰωνίαν ζωὴν εἰς τὰ πνεύματα, τὰ ὅποια θὰ ἦσαν θνησιγενῆ ἀνευ σοῦ καὶ τὰ ὅποια πάντα ἐνεκα εὐγνωμοσύνης θὰ ἀνακηρύξωσιν ὡς ἀθάνατον ἐκεῖνον, ὅστις καὶ ἐκεῖνα τὰ καθίστα ἄθανατα.

«Ἡ φωνὴ ἐσίγησε καὶ μετ' ἀφῆκεν ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὁῆσης. Ὅτε ἡ ἄλλη φωνὴ μοὶ λέγει.

«—Ναί, Ἰωάννη, εἶσαι ἀθάνατος. Ἀλλὰ πῶς; Τὸ πνεῦμα τῶν ἄνθρωπων σου εἶναι ἄρα γὰρ πάν-

τοτε τόσον καθαρὸν καὶ τόσον ὑγιὲς ὥστε νὰ ἀξίξῃ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὄψα τοῦ ἀνθρώπινου γένους; Δὲν ὑπάρχουν πολλοί, οἱ περισσότεροι ἴσως, οἵτινες ἤξιζον μυριάκις νὰ καταπιγῶσιν ἢ νὰ γνωσθῶσι καὶ νὰ διαδοθῶσιν ἐν τῷ κόσμῳ; Ὁ ἄνθρωπος συχνότερον κακὸς ἢ καλὸς καὶ σοφός, θὰ κατασπιλώσῃ τὸ δῶρον τὸ ὁποῖον τοῦ παρέχεις, θὰ καταχρασθῇ τὸ νέον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τοῦ πλάσσεις. Δὲν θὰ παρέλθῃ αἰὼν καὶ ἀντιεὐλογίῳν θὰ ἀπολαύσῃς κατάρτας. Θὰ γεννηθῶσιν ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα θὰ εἶναι μὲν ἰσχυρόν, ἀλλ' ἡ καρδία διεφθαρμένη. Χωρὶς σέ, θὰ διέκειντο ἐν τῷ σκότει· περικεκλεισμένοι ἐντὸς στενοῦ κύκλου, δὲν θὰ ἐπραττον τὸ κακὸν ἢ εἰς τοὺς πλησίον αὐτῶν καὶ ἐνόσφ' ἔζων· διὰ σοῦ τώρα θὰ φέρουν δυστυχήματα, θὰ κάμουν ἐγκλήματα, εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς. Ἰδὲ τὰς χιλιάδας αὐτὰς τῶν διαφθαρῶν ψυχῶν ἐξ αἰτίας μιᾶς καὶ μόνης. Ἰδὲ τοὺς νέους ἐκείνους καταστραφέντας διὰ βιβλίων, τῶν ὁποίων αἱ σελίδες μεταδίδουσι τὸ δηλητήριον τοῦ πνεύματος. Ἰδὲ τὰς νεανίδας ἐκείνας γενομένας ἀναιδεῖς, ἀπίστους, ἀφιλανθρώπους διὰ τῶν βιβλίων ἐκείνων, εἰς ἃ ἐνέχυσαν τὸ δηλητήριον τῆς καρδίας. Ἰδὲ τοὺς πατέρας ἐκείνους ἐντροπομένους διὰ τὰς θυγατέρας των. Ἰωάννη, ἡ ἀθανασία, ἥτις στοιχίζει τόσα δάκρυα καὶ τόσας ἀγωνίας, δὲν στοιχίζει πολὺ; Ἐπιθυμοῦν τὴν δόξαν ἐπὶ τοσούτω τιμῆματι; Δὲν φοβεῖσαι ἐπὶ τῇ εὐθύνη, ἣν ἡ δόξα αὕτη θὰ φέρῃ εἰς τὴν καρδίαν σου; Πίστευσόν με Ἰωάννη. Ζῆσε ὡς νὰ μὴ ἀνεκάλυψες τίποτε. Θεώρησε τὴν ἐφεύρεσίν σου ὡς ὄνειρον ἀπατηλόν, ἀλλ' ἀπαίσιον. Ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς θὰ ἦτο ὠφέλιμος καὶ ἀγία, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀγαθός... Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶναι κακὸς καὶ παρέχων ὄπλα εἰς τοὺς κακοὺς, δὲν θὰ ἦτο ταῦτό τῷ συγκοιουρῶν μετ' αὐτῶν;

«Ἐξυπνήσα με τὴν φρίκην τῆς ἀμφιβολίας. Ἀμφίβαλα διὰ μίαν στιγμὴν. Ἄλλ' ἐσυλλογίσθη ὅτι τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, καίτοι πολλὰκις ἦσαν ἐπικινδύνα, δὲν ἦσαν ὅμως ποτὲ ἀπορριπτέα, καὶ ὅτι τὸ δίδειν ἐν ἐπὶ πλέον ὄργανον εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ εἰς τὴν εὐγενῆ ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν ἦτο ταῦτό τῷ παρέχειν εὐρύτατον πεδῖον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀρετὴν, αἵτινες εἶναι θεῖαι ἀμφοτέραι.

«Καὶ ἐξηκολούθησα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐφευρέσεώς μου».

Γ'.—Τὸ πιστότηριον κατεσκευάσθη.

Ὁ Γούτεμπεργ ἐναγκαλισθεὶς οὕτως ἀμέσως τὴν μεγάλην ἠθικὴν καὶ βιομηχανικὴν σημασίαν τῆς ἐφευρέσεώς του, ἤσθαι ὅτι ἡ ἀσθενὴς του χεὶρ, ὁ βραχὺς του βίος καὶ ἡ μικρὰ του περιουσία θὰ κατετρίβοντο μάτην εἰς παρόμοιον ἔργον.

Ἐπὶ προφάσει συνεργασίας εἰς ἔργα «θαυμασίας καὶ νέας βιομηχανίας», ὡς ἔλεγεν, εἶα ἡ χρυσοχοία, ἡ ὠρολογιοποιία, ἡ ἀδαμαντοδετικὴ, προέβη εἰς σύναψιν συμβολαίου συνεταιρικοῦ μετὰ δύο ἐκ τῶν εὐκαταστάτων κατοίκων τοῦ Στρασβούργου τοῦ ἀνδρείου Δρίτζεεν καὶ τοῦ Ἰωάννου Ρίφφε δημάρχου τοῦ Λίχτεναου καὶ κατόπιν μετὰ τοῦ Φύστ χρυσοχοῦ καὶ τραπεζίτου ἐν Μαχεντία, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα συγχυθὲν μετ' ἐκείνου τοῦ Φάουστ, λαϊκοῦ μάγου καὶ θαυματουργοῦ ἐν Γερμανίᾳ προσώπου, ἐγένετο αἰτία νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας εἰς μαγείαν· τέλος μετὰ τοῦ Χάιλμαν, τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφὸς Ἰδρυσεν ἐν Στρασβούργῳ τὸ πρῶτον χαρτοποιεῖον.

Ὅπως ἐξαπατήσῃ ὁ Γούτεμπεργ τοὺς συνεταιροὺς του ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ σκοποῦ τῆς κοινῆς ἐπιχειρήσεως, προέβη πράγματι μετ' αὐτῶν εἰς διαφόρους δευτερευούσας βιομηχανίας. Ἐξάκολουθῶν κρύφα τὰς μηχανικὰς αὐτοῦ ἐρεῦνας διὰ τὴν τυπογραφικὴν ἐργάζετο συγχρόνως δημοσίᾳ εἰς τὰς ἄλλας κοινὰς ἐργασίας. Ἄλλ' ἤρχισε κατακραυγὴ κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ κοινὸν τὸ ὁποῖον ἐπληροφορεῖτο τὰς μυστικὰς αὐτοῦ συναναστροφάς, ἤρξατο ὑποψιθυρίζον ὅτι εἶναι μάγος, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Γούτεμπεργ ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πόλεως καὶ νὰ πῆξῃ τὸ ἐργοστάσιον αὐτοῦ εἰς τὰ ἐρείπια ἀρχαίου καὶ ἐγκαταλειμμένου μοναστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐτίματο ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀρβόγαστου. Ἡ ἐρημία τῆς τοποθεσίας καὶ τὸ ἀπόκεντρον τοῦ μέρους περιεφρούρησαν οὕτω τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀποπειράς.

Εἰς τὸ βάθος τῶν εὐρέων κελλιῶν τοῦ μοναστηρίου, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν εἰς τοὺς συνεταιροὺς του διὰ τὰς λοιπὰς φανεράς ἐργασίας, ὁ Γούτεμπεργ ἐκράτησε μικρὰν τινα κρύπτῃ πάντοτε κεκλεισμένην καὶ μανθάλωμένην, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ. Ἐφαίνετο ἐργαζόμενος τὴν ἡμέραν διὰ τὰς λοιπὰς συνεταιρικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ κυρίως τὴν νύκτα κατατηκόμενος ἐκ τῆς ἀυπνίας ἐργάζετο διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀνακαλύψεώς του.

Ἐρεῖνα ὅπως τὰ ξύλινα στοιχεῖα τοῦ ἀλφάβητου κατασκευάσῃ διὰ μετάλλου, ἀνεζήτησε δὲ τὸ μέσον ὅπως τὰ κατατάξῃ εἰς λέξεις, εἰς φράσεις, εἰς σελίδας.

Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου προσεπάθει νὰ ἐφεύρῃ χρωματιστικὰς ὕλας ἐλακτώδεις συνάμα καὶ ζηράς, ὅπως ἀποτυπῶνῃ τοὺς χαρακτῆρας· ἀνεζήτησε τὴν κατασκευὴν ψηκτρῶν ὅπως διακύνῃ τὴν μελάνην ἐπὶ τῶν στοιχείων· πινακῶν ὅπως τὰ συγκρατῇ, βαρῶν ὅπως τὰ πιέξῃ. Ἄλλὰ οἱ μῆνες καὶ τὰ ἔτη παρήρχοντο μετὰ τῆς μικρᾶς του περιουσίας καὶ τῶν κεφαλαίων τῶν συνεταιρῶν του, καὶ οὗτοι ἤρξαντο γογγύζοντες.

Τέλος κατορθώσας νὰ κατασκευάσῃ μικροσκοπικὸν πιστότηριον, τὸ ὁποῖον τῷ ἐφάνη ὅτι συνήνθη

ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκτυπώσεως, ὁποῖαν τὴν ἀντελαμβάνετο, ἔκρυψε τὸ πρότυπον ὑπὸ τὸν μανθῶν του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, μετέβη εἰς δεξιὸν χῦτην μετάλλων καλούμενον Κορράδον Σασμπαχ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ εἰς μέγα. Συνέστησεν ἐχεμυθίαν εἰς τὸν ἐργατὴν λέγων ὅτι ἦτο μηχανή, δι' ἧς θὰ κατῴρθου ἀριστουργήματα τέχνης, τὰ ὁποῖα κατόπιν θὰ ἐγίνοντο γνωστά.

Ὁ χῦτης λαβῶν εἰς τὰς χεῖρας τὸ πρότυπον καὶ στρέφων καὶ ἀναστρέφων αὐτὸ μετὰ τὸ περιφρονητικὸν ἐκεῖνο μειδίαμα τοῦ τεχνίτου του γινώσκοντος τὴν ἐργασίαν του, τῷ εἶπε μετ' εἰρωνικῶν μειδίαμα.

«— Ἄλλ' ἀπλοῦστατα αὐτὸ ποῦ μοῦ ζητεῖς, Μαστρογιάννη, εἶναι πιστότηριον.

»— Ναι, ἀπεκρίθη ἔξω φρενῶν ὁ Γούτεμπεργ.

Ἄλλὰ πιστότηριον ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ βεῦση ταχιστα εἰς κύματα ἀνεξάντλητα ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε δὲν εἶδον οἱ ἄνθρωποι. Δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς θὰ διαδώσῃ τὸν Λόγον σου· δι' αὐτοῦ θὰ ἀναβλύσῃ ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας. Νέον ἄστρον θὰ διαλύσῃ τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας καὶ θὰ γένηται αἰτία ὥστε νὰ φωτισθῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ φῶς ἀγνωστον μέχρι τοῦδε».

Καὶ ἀπεσύρθη.

Ὁ χῦτης, ὁ ὁποῖος δὲν ἐνόησεν οὐδὲ λέξιν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Γούτεμπεργ, ἐξέτελεσε τὸ πρότυπον καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ ἔφερεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀρβόγαστου.

Ἦτο τὸ πρῶτον πιστότηριον!

Παραδίδων δ' αὐτὸ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Γούτεμπεργ τῷ εἶπε μυστηριωδῶς.

«— Βλέπω, Μαστρογιάννη, ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος φρενῶν. Συνεννοεῖσαι μετὰ τὰ οὐράνια πνεύματα. Καὶ τοῦ λοιποῦ θὰ σέ ὑπακούω ὡς ἐξοχον ὄν».

Εὐθὺς ὁ Γούτεμπεργ ἤρχισεν ἐκτυπῶν. Ποῖα ἦσαν τὰ πρῶτα ἐκτυπωθέντα βιβλία εἶναι ἀγνωστον· ἀλλ' ὁ θρησκευτικὸς καθόλου χαρακτῆρ τοῦ ἐφευρέτου δὲν καταλείπει καμμίαν ἀμφιβολίαν ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν βιβλίων τούτων, ἅτινα πάντως ἦσαν θρησκευτικά.

Οὕτως ἡ τέχνη ἡ ἐφευρεθεῖσα διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Θεοῦ, ἤρξατο διὰ τοῦ Θεοῦ.

Γ Ν Ω Μ Α Ι ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Ἡ ἀλαζονεία πηγὴν ἔχει τὴν μετριότητα, τὴν ὁποῖαν ζητεῖ τεχνιθέντως νὰ ἀποκοῦψῃ. Ὁ ἀλαζῶν ἴσταται μακρὰν τῶν ἄλλων, διότι ἀσφαλῶς εἰσέβηται ὅτι θὰ εἴδειτο πολὺ κατώτερος ἐκ τοῦ πλησίον δεικνύμενος. Διὰ τῆς ἀλαζονείας ὁ ἄνθρωπος καλύπτει ἐλαττώματα καὶ ἀδυναμίας,

τὰς ὁποίας αὐτὴ πάλιν ἢ ἀλαζονεία ἐμφανίζει καὶ καθιστᾷ καταθίλους.

Ὁ ἄνευ ἐργασίας βιῶν ὀμοιάζει πρὸς τὸ λιμνάζον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον σπύεται.

Διὰ τῆς ἐκδικήσεως γίνεσθαι ἴσος πρὸς τὸν ἐχθρόν σου, διὰ τῆς συγγνώμης γίνεσθαι ἀνώτερός του.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἐν τῷ σχολείῳ.

— Ὁ διδάσκαλος. Δημήτριος Παπάρας. Πῶς γράφεσαι μετ' ἐν ἡ δύο π;

— Ὁ μαθητής. Κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἄν βιάζωμαι, μετ' ἑνα' ἂν ἔχω καιρὸν, μετ' δύο.

Ἐν τῷ θεάτρῳ.

Παριστανόμενου δράματός τινος εἰς τῶν θεατῶν, δικαστῆς τυγχάνων, ἀπεκοιμήθη.

Καὶ ὁ γείτων αὐτοῦ στρεφόμενος καὶ ἐξυπνῶν αὐτόν·

— Μήπως νομίζετε, κύριε, ὅτι εὐρίσκεσθε εἰς τὸ δικαστήριον;

Εἰς ἐν δημόσιον γραφεῖον.

— Δικαί' ἤλθεσ τὸσον ἄργά;

— Κύριε τμηματάρχα, ἐκοιμήθην ἄργά καὶ ἤρρησα νὰ ξυπνήσω.

— Αὐτὸς δὲν εἶνε λόγος. Μήπως δὲν κοιμᾶσαι καὶ ἐδῶ;

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ὁφελούσιν αἱ τομάται;

— Βλάπτουσι μόνον τοὺς ψαμμιακοὺς, ἀλλ' ἐν γένει ὠφελούσιν, ὅσον συχνὰ δὲ καὶ ἂν γεύεται τις αὐτῶν ὠμῶν ἢ ὀπωσδήποτε παρεσκευασμένων μεθ' ἄλατος, πεπέρεως, ἔξους ἢ καὶ ἀνευ τούτων, πάντοτε λαμβάνονται εὐχαρίστως, διότι οὐδόλως βαρύνουσι τὸν στομάχον.

Εἶναι δὲ θρεπτικὰ καὶ εὐνοικώταται εἰς τὴν ὑγιάν χάρει εἰς τὸ ἔξινόν των, εὐκολύνουσι δὲ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐντέρων ἕνεκα τῶν περιεχομένων ἀπειραρίθμων σπόρων, οἵτινες μηχανικῶς ἐρεθίζοντες καὶ ἀποξέοντες τὰ ἔντερα ἐσωτερικῶς, ἀπαλλάσσουν αὐτὰ εὐκόλως ξένων οὐσιῶν, αἵτινες μένουσιν εἰς αὐτὰ προσκεκολλημένα. Ἐπομένως χρησιμεύουσι καὶ κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος.

Πῶς πρέπει νὰ τρώγονται τὰ πεπόνια;

Παρ' ἡμῖν συνήθεια ἐπικρατεῖ ὅπως τὰ πεπόνια τρώγονται εἰς τὸ τέλος τοῦ φαγητοῦ, ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ἕνεκα τοῦ ὕδατος τὸ ὁποῖον περιέχουν τὰ πεπόνια τρωγόμενα εἰς τὸ

τέλος βαρύνουσι τὸν στόμαχον. Τὰ πεπόνια πρέπει νὰ τρώγονται ἐν ἀρχῇ καὶ πρὸ τῆς σούπας καὶ οὕτω τὰ τρώγουσι οἱ Εὐρωπαῖοι ἐν γένει.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Πότε ἤρχιδεν ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐκ τεύτλων σακχάρου.

Εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων ἀνευρέθησαν περιέργοι λιθογραφαὶ τοῦ 1807 καὶ τοῦ 1813, ἔχουσαι σχέσις μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐκ τεύτλων σακχάρου. Ἡ πρώτη τούτων παριστᾶ συμβολικῶς τὴν εὐχαρίστησιν τῆς κοινῆς γνώμης διὰ τὰς ἐπιτυχούσας ἀποκείρας, ἧτις ἐμφαίνεται διὰ τοῦ προγράμματος θεατρικῆς παραστάσεως ἐχούσης ὡς τίτλον «τὸ σάκχαρον καὶ τὰ τεύτλα». Ὁ εὐρών τότε τὴν κατασκευὴν ταύτην Ἀσάρ κρατεῖ εἰς τὴν μίαν χεῖρα τεμάχιον σακχάρου καὶ εἰς τὴν ἑτέραν κιαθίσκον καφέ καὶ ἀναφωνεῖ «Εὐρηκα». Περαιτέρω δὲ ζωγραφίζεται ἡ Τύχη μὲ δεδεμένους ὀφθαλμούς, ἧτις κρατεῖ στέφανον ἀνωθι τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀσάρ, ὃν ἀνταμείβει διὰ τοὺς καταβληθέντας ὑπ' αὐτοῦ κόπους, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὁ γινόμενος τότε ἀποκλεισμός ἠμποδίζε τὴν εἰσαγωγὴν εἰς Γαλλίαν τοῦ σακχάρου τῶν ἀποικιαῶν.

Ἡ δευτέρα λιθογραφία τοῦ 1811 παριστᾶ τὴν παρουσίαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν τοῦ ἰθαγενεοῦς ἐκ τεύτλων σακχάρου ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ φαρμακοποιοῦ, ὅστις ἐξετάζειν αὐτὸ ἀποφαίνεται περὶ τῆς καλῆς ποιότητός του.

Καὶ ὄντως διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 29 Μαρτίου 1811 παρεχωρεῖτο 1 ἑκατομμύριον φράγκων εἰς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν τεύτλων καὶ ἀνεκηρύττετο τὸ σάκχαρον ἐκ τεύτλων κοινῆς χρήσεως καὶ ὠφελείας.

Ἡ κίνησις ἐν Λονδίῳ.

Κατὰ πρόσφατον στατιστικὴν, ἰδοὺ ποία εἶναι ἡ κίνησις ἐν Λονδίῳ διὰ τῶν διαφόρων μεταγωγικῶν μέσων.

Οἱ τροχιόδρομοι, εἴτε οἱ ἠλεκτρικοὶ εἴτε οἱ ἵπποκίνητοι, μεταφέρουσι 309,000,000 ταξιδιωτῶν ἑτησίως, ἧτοι 45 τοῖς % τῆς ὅλης κινήσεως, οἱ ὑπόγειοι σιδηρόδρομοι 128,400,000 ἧτοι 19 τοῖς % τοῦ συνόλου καὶ τὰ λεωφορεῖα 248,000,000 ἧτοι 36 τοῖς % ὁμοίως.

Τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀγγλικῆς μητροπόλεως (5 1/2 ἑκατομμύρια) ταξιδεῖται 124 φορὰς κατ' ἔτος, ἐνώ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ὁ πληθυσμός ἐκ 3 1/2 ἑκατομμυρίων, κάμνει 210 ταξίδια κατ' ἔτος.

Αἱ ἠλεκτρικαὶ θεκλάμαι.

Ἐν Λονδίῳ παρεμποδίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας αἱ διὰ προβολῆς ἠλεκτρικαὶ θεκλάμαι καὶ τοῦτο διότι ἐκ τῆς αἰνιδικῆς μεταδόσεως ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς ἐφοδίζοντο οἱ ἵπποι τῶν ἀμαξῶν. Βιομηχανοὶ ἢ ἔμποροι, οἵτινες ἤθελον μεταχειρισθῆ τοιαύτας, θὰ τιμωρῶνται διὰ προστίμου εἰσπραττομένου διὰ διπλοτύπων ἀποδείξεων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν ἀστυφυλάκων.

Νέα οἶνοπνεύματα.

Δημοσιεύεται ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Ἀποικιακῶν Προϊόντων» σημεῖωμα τοῦ κ. Ριθιέρ ἐξ Ἀλγερίας, ὅστις παρέχει ἐνδιαφερούσας σημειώσεις περὶ τινῶν ἀφρικανικῶν φυτῶν, ἐξ ὧν δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ οἶνοπνευμα εὐθηνόν. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι ὁ Ἀσφόδελος, ἡ Σκίλλα, τὸ Ἄλφα καὶ ἡ Ξυλοκερατέα. Ἰδίως συνιστᾶ τὴν Ξυλοκερατέαν, τῆς ὁποίας ὁ ριθιέρ—τὰ γνωστὰ καὶ παρ' ἡμῖν χαρούπια—περιεχει σάκχαρον χρησιμώτατον διὰ τὴν ζύμωσιν καὶ παράγει ἄξιον λόγου οἶνοπνευμα, τὸ ὅποιον ὅμως ἔχει λεπτὴν ὀσμὴν, ἣν δὲν ἠδυνήθησαν ἀκόμη νὰ τῷ ἀφαιρέσωσι.

Τὸ οἶνοπνευμα τοῦ ἀσφοδέλου ἔχει ὀσμὴν ἀπωθητικὴν καὶ γεῦσιν δυσάρεστον, ἀλλὰ προσπαθοῦσι διὰ διαφόρων μέσων νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀμφοτέρως.

Τῆς σκίλλης παράγεται τὸ οἶνοπνευμα ἐκ τῶν μεγάλων αὐτῆς κρομμύων, τὰ ὅποια περιέχουσι τοξικὰς οὐσίας, αἵτινες ἐπιτηδείως ἐξουδετεροῦνται.

Τέλος τὸ οἶνοπνευμα τοῦ ἄλφα, τὸ ὅποιον ἀνήκει εἰς τὰ σιτηρὰ, ἐξάγεται ἐκ τῶν φύλλων αὐτοῦ, χρησιμεύουσι δὲ ταῦτα καὶ διὰ τὴν βυρσοδεψίαν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς κατασκευὴν τῆς μάζης τοῦ χάρτου. Καὶ τούτου τὸ οἶνοπνευμα ἔχει ἰδιάζουσαν κακὴν ὀσμὴν.

Τὰ φυτὰ ταῦτα εὐρίσκονται καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως δ' ἐν Ἀττικῇ εὐρηται ὁ ἀσφόδελος καὶ ἡ σκίλλα, ἧτις εἶναι φθινοπωρινή. Ἡ δὲ Ξυλοκερατέα, ἧτις παράγει τὸ ἐκλεκτότερον οἶνοπνευμα, εὐρηται ἐν ἀφρονίᾳ μεγάλῃ ἐν Κρήτῃ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Ἐντομοκτόνος κόνις.

Κόνις ἐντομοκτόνος, ἀκίνδυνος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα, ἰσχυρὰ δὲ ὅσον καὶ ἡ γνωστὴ κόνις τῶν κωνώπων, κατασκευάζεται, ἐὰν ληρθῶσι τὰ ἐξῆς καὶ ἀναμειχθῶσι καλῶς :

Βόρακος μέρη	11
Ἀμύλου »	3
Κακίου »	1

Πῶς καταστρέφονται οἱ γυμνοσάλιαγκοι.

Τὸ ἐξῆς μέσον πρὸς καταστροφὴν τῶν γυμνοσάλιαγκων, τόσον φθοροποιῶν εἰς τοὺς κήπους, συνιστᾶ εἰς ἀναγνώστης τῆς «Ἑλθετικῆς Ἐπιθεωρήσεως»: Μίαν ἐσπέραν στεγνὴν καὶ θερμὴν τῆς ἀνοιξέως λαμβάνετε ἀσβεστον τριμμένην εἰς κόνιν καὶ ρίπτετε ἐκ ταύτης καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τῶν δρόμων τοῦ κήπου σας. Ἀμα νυκτώσῃ, οἱ γυμνοσάλιαγκοι ἐξέρχονται ἀπὸ τὰς φωλεάς των καὶ ἀρχίζουσι νὰ σύρονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς· ἡ ὑγρασία τοῦ σώματός των διαλύει τὴν ἀσβεστον, ἧτις πληγώνει καὶ κατακαίει αὐτούς, τὴν δ' ἐπομένην πρωίαν εὐρίσκεται πανταχοῦ νεκροὺς γυμνοσάλιαγκους. Μετὰ δύο τρεῖς τοιαύτας ἀσβεστοῦσι οἱ γυμνοσάλιαγκοι ἐξολοθρευθῶνται.